ధర్మక్షేత్రం

ఇచ్ఛాపురపు జగన్నాథరావు

అతను - సుందరం. ఆ శ్లోకం పదే పదే చదువుతున్నాడు.

"ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః
మామకాః పాండవాశ్చైవ కి కుర్వత సంజయ !"

అతనిలోని కురుక్షేత్రం ఆ శ్లోకానికి ఎన్నో అర్థాలు చెప్తోంది. అవతలి గదిలో రాధ నిద్రపోతోంది. తనలాగే ఆమె కూడా ఎన్నో తుఫానులనించి ఈ గూటిలోకి వొచ్చి నిద్ర పోతోంది. తనకి నిద్ర రాదు. లోలోపల కురుక్షేత్ర యుద్ధంలాగే తనలో సంగ్రామం జరుగుతోంది.

రాధ గడిపిన జీవితం తనకి తెలుసును. తాను అసహ్యించుకుంటానని అతని భయం. ఆమెకి తెలీదు - ఆమెని క్షమించగలిగే శక్తి తనకి ఉన్నా, ఆమెని క్షమించే హక్కు లేదని.

ఎలాగో ఆమెకి చెప్పాలి.

ఆమె అర్థంచేసుకునేలాగ చెప్పాలి.

ఆమె చేతా అన్నీ చెప్పించాలి. ఆమె మనస్సుని తేలిక చెయ్యాలి. ఆమెలో మలినం లేదని ఆమెకి అనిపించాలి.

దానికి సూత్రం ఈ పుస్తకంలోనే ఉంది.

తన మనసులాగే ఈ చిన్న ఇల్లూ కురుక్షేత్రమై, ఒక కొత్త గుర్తింపు రావాలి. తనలోనూ ఆమెలోనూ అన్నీ వొదులుకుని దేశాలు తిరిగి బైరాగి లాగ బతికి తానూ, అన్నీ అనుభవించి, పట్టణాలు తిరిగి, రుచులు చూసి

చూసి ఆమె - ఇద్దరూ వర్షానికి తడిసిన పక్షుల్లాగ ఈ గూటిలో చేరేరు. ఇద్దరూ అనుకోకుండానే వొచ్చారు. ఇద్దరూ అలిసిపోయారు. ఇద్దరూ ఏకాకులు.

అతని మనస్సు ఈ ఆలోచనలతో ఊగులాడుతోంది. బయట వర్షం పడుతోంది.

ఎలెక్ట్రిక్ దీపపు కాంతిలో ఆ గది గోడలు దుర్మార్గుడి మనసులాగ వికారంగా ఉన్నాయి. వీటిని శుభ్రం చెయ్యాలి.

అవతలి గదిలో పసిపిల్లలాగ నిద్రిస్తోన్న రాధ ఆలోచనలూ, జ్ఞాపకాలూ ఇలాగే వికారంగా ఉంటాయి. వాటినీ శుభ్రంచెయ్యాలి.

పుస్తకం మూసి కిందని పెట్టి చాపమీద పడుకున్నాడు సుందరం.

ఇన్ని సంవత్సరాల చరిత్ర అతన్ని నిద్రవించి దూరంగా ఉంచలేదు.

ఆ వెలుతురులో అలాగే అతను బయటికి చూస్తూ కూర్చున్నాడు.

ఆ రాత్రి ఆ ఇంట్లో ఆ ఇద్దరూ.

ఇద్దరూ రెండు చరిత్రలు.

రెండు హృదయాలు.

కాని, వేరు వేరు గదుల్లో. అయినా, ఆ సాయంత్రం, ఆ రాత్రీ, ఆ ఇద్దరూ ఒక్కరే.

వారి చరిత్రలూ ఒక రకమే.

బయట వర్షం ఎక్కువ అవుతోంది.

ఎప్పటి రోజులో అతనికి జ్ఞాపకం వొస్తున్నాయి.

ఆమె కూడా కలలో వాటిని గురించే ఆలోచిస్తూ ఉండాలి!

1

"లక్ష్మి పెళ్లికాకుండా, నా పెళ్లికి తొందర ఏమిటమ్మా?" అని అడిగేడు సుందరం, తల్లికి సమాధానంగా.

"అలాగే నేనూ అనుకున్నాను సుందరం! కాని, దానికి ఇప్పట్లో కుదిరేలాగలేదు. అయినా దానికి పద్దెనిమిది వొచ్చింది. నీకు పాతిక వెడుతోంది. నువ్వు ఉద్యోగం చేసుకుంటున్నావు. దానికి పెళ్లి కాకపోతుందా?" అంది కాంతమ్మ తార్కికంగా.

"ఏం ఉద్యోగమోనమ్మా! ఇంటిమీద తాకట్టు అలాగే ఉంది! అక్కడ ఒక్క గదిలో నలుగురుం సర్దుకుని ఆఫీసుకి నడిచి వెళ్లివొస్తే నెలకి నూట పాతిక నీకు పంపడం గగనం అవుతోంది! ఈ పరిస్థితుల్లో నేను పెళ్ళి చేసుకుని ఎలాగ ఖర్చులు భరించేదమ్మా?" అన్నాడు బాధకన్నా, నిజాన్ని చూపెడుతూ

సుందరం. అతనికి తల్లికన్నా తర్కం ఒక పాలు ఎక్కువే వొచ్చును. జీవితం అతని తర్కానికి రాసి రాసి పదును పెట్టింది.

"అలా ఉండిపోతావుట్రా? బి.య్యే. పాసయావు వొచ్చేదాని అదృష్టం బాగుంటే నీకు మంచి ఉద్యోగం దొరక్కపోతుందా? అయినా ఆడపిల్ల వొట్టి చేతుల్తో వొస్తుందా ఏం?" అంది కాంతమ్మ.

"ఏమిటోనమ్మా! ఈ కట్నాలని గురించి మరీ చర్చలు సాగుతున్నాయి. చాలా మంది ఆడపిల్లలు కట్నాలు ఇచ్చి చేసుకోం అంటున్నారు "

కాంతమ్మ నవ్వుతూ, "పత్రికల్లోనూ సినీమాల్లోనూ అలాగ కాకపోతే మరెలాగ అంటార్రా? అవధానిగారు నాలుగు సంబంధాలు చెప్పొచ్చారు. నలుగురూ కాస్తో కూస్తో ఇస్తామనే వొచ్చారు. అయినా, వాళ్ళ పిల్లకే, వాళ్ళ అల్లుడికేకాదా ఏమిటి వాళ్ళిచ్చుకునేది? రేపు మన లక్ష్మికి పెళ్ళిచేసి వొట్టి చేతుల్తో పంపు తామట్రా? ఇవాళ మీ అన్న మనవేపు చూడడంలేదంటే, వాళ్ళ ఆవిడ తెచ్చి నదే కాకపోతే ఏమిటి?" అంది.

"విశ్వం మాట ఎత్తొద్దమ్మా!" అన్నాడు ఒక్కసారి తల్లిమీది జాలీ, అభిమానమూ ఎక్కువ చేసుకుని.

"అలాగేలేరా! భూములన్నీ వాడి చదువుకీ, ఇల్లు నీ చదువుకీ అయింది! కాకపోతే భూములు అమ్మేశాం; ఇల్లు తాకట్టుపెట్టేము. వాణ్ణీ నిన్నూ తలుచు కోకుండా జరిగేదెలాగరా?" అంది బాధపడుతూ కాంతమ్మ. ఆవిడ ఇంటి చుట్టూ చూసింది. పాతకాలందే అయినా చాలా దిట్టంగా కట్టిన పెంకుటిల్లు అది. కాని దాని విలువ కొనేవాళ్ళకి చాలా తక్కువ. ఎంత తక్కువ అంటే, మరో వెయ్యి రూపాయలు వడ్డీ పెరిగాక ఆ ఇంటికీ ఆ బాకీకీ చెల్లు. మరో నాలుగైదు నెలల్లో వడ్డీ పెరుగుతుంది. అందులో సందేహం ఏమీ లేదు. అలా జరగదని ఆశలేదు. అప్పిచ్చిన స్వామిగారు ఈ మధ్య అన్నాడు: "కాంతమ్మగారూ! అప్పు రాత్రీ పగలూ పెరుగుతోంది! అబ్బాయిలు ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. మీరూ అమ్మాయీ పట్నం వెళ్లిపోయి చేతులు కడుక్కోండి! మీరు పరాయి వాళ్ళు కాదు! నాలుగొందలో అయిదొందలో చివరిసారిగా సర్దుతానులెండి!" అని. ఉపకారం చేస్తోన్నట్టూ, ఒక ఆప్తుడి సలహాలాగా అవి ఉన్నా, వాటి అంతర్యం కాంతమ్మకి బాగా తెలుసును. వ్యవహారజ్ఞానం లేని మనిషి కాదామె. మొగుడు బ్రతికి ఉండి, కొంచెం పచ్చగా ఉన్న రోజుల్లో ఆమె కొంతకాలం వడ్డీ వ్యాపారం చేసింది; దాన్లో కొంత మిగిలింది. కాని ఆయనకి జబ్బుచేశాక ఆ డబ్బు అంతా

డాక్టర్లకీ, మందులకీ, పళ్ళకీ, రిక్షాలకీ, ఇంకా ఇంకా అనుకోని రకరకాల ఖర్చులకీ ఇతర ఆస్తులతోబాటే ఖర్చయిపోయింది. ఆ రోజుల్లో నేర్చుకున్నదంతా ఆమె తన రక్షణకోసంకూడా వినియోగించుకోలేకపోయింది. వడ్డీ పెరుగుతూనే ఉంది. ఒక ఆవు మీద వొస్తూన్న కొద్దిపాటి లాభమూ, చిన్న పెన్షనూ తప్ప ఆమెకి ఏమీలేదు. ఇల్లు అద్దెకిద్దామని చూసింది. సంసారులకి చాలదు; ఒంటరిగాళ్ళకి ఇస్తే ఇంట్లో వయసొచ్చిన పిల్లని పాడుచేస్తారు అనే భయం. అయినా, ఆ పల్లెటూరిలో న్యాయమైన అద్దె దొరకడం కూడా కష్టమే.

సుందరానికివన్నీ తెలుసును. ఎలాగైనా మరి కొంచెం ఆర్జిద్దామని అతనికీ ఉంది. చిన్న దుకాణాల్లో పద్దులురాసి అప్పుడూ అప్పుడూ అతనూ కొంచెం కొంచెం ఆర్జించగలిగినా, అది దేనికీ సరిపోలేదు. అదీకాక అలాంటి చిల్లర పనులు ఉండీ ఉండీ దొరుకుతాయి; అట్టేకాలం సాగవు. అతనికీ ఆ పనిలో ప్రత్యేకమైన నైపుణ్యం ఏమీలేదు. అంచేత ఆ ఆర్జన మరీ తక్కువ- అమ్మకి చెప్పి ఆమెలో ఆశలు రేకెత్తించే అంతలేదు.

"సరేలే కాని, చెప్పేనుగా! ఇంకో సంవత్సరంలో ప్రమోషను వొస్తే యు. డీ. అయితే ఆలోచిద్దాం అమ్మా! కనీసం ఎక్కడేనా ఒక్క గది ఇల్లైనా తీసుకోవొచ్చును. ఇప్పుడు పెళ్ళిమాట వొద్దులే" అన్నాడు తన పరిస్థితి అంతా చూసుకుని, సుందరం.

"నీ పరిస్థితి నాకు తెలుసురా! కాని, ఓ సంబంధం వొచ్చింది వాళ్ళు నాలుగు వేలిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. అదికాక- ఆ పిల్ల ఒక్కతే సంతానం. పిల్లకి తల్లిలేదు. తండ్రికి అంతో ఇంతో ఉందిట! అతనికీ ఏదో జబ్బుట. తదనంతరం అంతా దీనికే వొస్తుంది "

"అలా అవి అతని చావుకోసం ఎదురుచూస్తూ ఏం కూర్చుంటాం? అది ఏం బావుంటుంది?" అన్నాడు సుందరం. అతనిలో ప్రత్యేకమైన దయాదాక్షిణ్యాలు మిగిలిపోయి కాదు- అదేదో వొచ్చేదాకా భార్యనెలాగ పోషించడం అని.

"విను మరీ! వాళ్లకి పట్నంలో చిన్న ఇల్లు ఉందిట. ఎలాగా ఆతురికి వచ్చేదే కదా! ఎవరికో అద్దె కిచ్చేరుట. ఖాళీ చేయిస్తే దాన్లో నువ్వుండొచ్చు. ఇక్కడ ఇల్లు అమ్మితే రెండు వేలు మూడు వేలేనా మిగలకపోవు. ఆ మొత్తం వడ్డీకి తిప్పితే అందరం అక్కడే ఉండొచ్చు." అంది కాంతమ్మ.

"వాళ్ళకెంత ఉందో తెలీదు. అతనెప్పుడు చస్తాడో ఏమో! పట్నంలో వడ్డీల వ్యాపారం నీకూ కొత్త. నాకూ ఏం తెలీదు. రాబడి ఏమైనా వొస్తుందో

లేవో తెలీదుగాని ముందర పిల్ల మాత్రం వొస్తుంది. లక్ష్మికి చెయ్యకుండా నేను చేసుకున్నానన్న అపవాదూ వొస్తుంది " అన్నాడు సుందరం.

"అవన్నీ నాకొదిలేరా! ఆ పిల్లని చూడ్డానికి రెండు కళ్ళు చాలవుట. వెన్నెలని మలిచిన బొమ్మలాగ ఉంటుందిట. అదృష్టవంతురాలైతే మన రోజులు మారక పోతాయిట్రా! మధ్యాహ్నం అవధానిగార్ని రమ్మన్నాను ఒకసారి వెళ్ళి చూడు" అంది.

ఆవిడ ఏదైనా తలుచుకుంటే సాధించి తీసుతుందని తెలిసే, పిల్లని గురించి వినగానే వర్ణనకి ఎంత డిస్కౌంట్ ఇచ్చినా ఇంకా కొంత అయినా అందం ఉండకపోతుందా అని అనిపించీ, సుందరం చివరికి సరేనన్నాడు. ఆ తరవాత మాటల్లో బయటపెట్టింది కాంతమ్మ బహుశా మరెవరైనా ఆ మాట చెప్పి కొడుకు మనసు విరిచీకుండాను. ఆ విషయం చాలా చక్కగా చెప్పింది కూడాను. "ఆ పిల్ల తల్లి వేరే కులంట పేరుకి పెళ్ళికాని మనిషి అని కూడా అంటారుట. అయినా, ఈ రోజుల్లో కులం, శాఖ అనడం తెలివితక్కువగా ఉంటుంది. అవన్నీ మన లక్ష్మికి చూసుకుందాంలే. నువ్వెప్పుడూ ఆధునికంగానే ఆలోచించావు గదా!" అంది. సుందరం నవ్వి ఊరుకున్నాడు.

వెళ్ళి అమ్మాయిని చూసి వొచ్చాడు. ఉదయం వెళ్ళి సాయంత్రం వొచ్చాడు.

"ఎలా ఉందిరా? నచ్చిందా?" అని అడిగింది తల్లి.

"వెంటనే ముహూర్తం పెట్టించు" అన్నాడు.

"పిల్ల పేరేమిటే?" అంది తల్లి.

అతనికి తెలీదు. నిజానికి అమ్మాయి పేరు రాధ. రాధని చూశాక అతని మతి పోయింది. ఒకటే ఆలోచన. అదంతా ఆమెని గురించే.

"మర్యాదగా చూశారా?" అంది అతని జవాబు రాకపోయేసరికి.

"ఓ. చాలాను. ముహూర్తం పెట్టించు."

ముహూర్తం పెట్టేరు. చాలా త్వరగానే ఆ లోగానే ఏదో జరగరానిది జరిగి రాధ తనది కాకుండా పోతుందని సుందరానికి అహోరాత్రాలూ భయంగా ఉండేది. చాలా నిరాడంబరమైన పెళ్ళి జరిగింది. అదీ సుందరానికి చాలా నచ్చింది. మరీ ఎక్కువమంది రాధని చూడడం అతనికి ఇష్టంలేదు.

2

ముహూర్తం మరునాడు రాధ కాపురానికి వొచ్చింది. పేరుకైనా ఆమె సుందరంతోబాటు అక్కడ ఉండాలని తండ్రి అనలేదు. వెంటనే ఆయన ట్రీట్

మెంటుకి కేరళ వెళ్ళాలని మాత్రం ఒకసారి అన్నాడు. ఆయన ఏం ఉద్యోగం చేసేవాడో, ఆ ఊరిలో ఏంచేస్తున్నాడో ఆ వివరాలేవీ సుందరానికి తెలీదు. అతనడగనూ లేదు. తెల్లవారుఝామున ముహూర్తం. మధ్యాహ్నం భోజనం. నాలుగ్గంటలకి ఒక రైలు ఉంది. దానిలో ఎక్కి బాగా చీకటిపడ్డాక కానూ తల్లీ లక్ష్మీ రాధా ఇంటికి వచ్చారు. టికెట్లు మామగారే కొని ఇచ్చారు.

ఇల్లు కాస్త శుభ్రంచేసి వంటచేసి భోజనాలయ్యాయని అనిపించేసరికి రాత్రి పది అయింది. ఒక మూలన లక్ష్మి చదువుకొంటూంది. మర్నాడు పరీక్ష ఏదో ఉంది స్కూల్లో అని. రాధ ఆ పక్కనే నేలమీద నిద్రపోయింది. వంట ముగించి కాంతమ్మ, "రైల్లో నిద్రపోయింది– మళ్ళీ బాగా నిద్రపట్టేసింలా ఉంది" అంది, జనాంతికంగా. "తెల్లారుఝామున ముహూర్తం కదా! ఏ అర్ధరాత్రి లేచిందో!" అన్నాడు సుందరం. కాంతమ్మ రాధని లేపి భోజనానికి రమ్మంది.

"నా కాకలిగా లేదు. మీరు చేసెయ్యండి" అంది రాధ, లేచి కూర్చుని కళ్ళు నులుముకుంటూ.

"ఇంటికి రాగానే తలస్నానం గూడా చేశావు! ఏమీ తినకుండా నిద్ర పోకూడదు. కొంచెం తిను " అంది కాంతమ్మ.

"అవును. అలాగ చెయ్యి" అన్నాడు సుందరం.

అలాగే చేసింది రాధ. పేరుకి కొంచెం తిని లేచింది. కంచం కూడా తియ్యలేదు. ఆ పనులన్నీ లక్ష్మి చేసింది.

సుందరం ఆకలిమీద ఉన్నాడు. మరి కొంచెం ఎక్కువే తిని లేచి గదిలోకి వెళ్ళేసరికి రాధ మంచి నిద్రలో ఉంది. ఆమెని లేపే ప్రయత్నంచేసి, నిశ్శబ్దంగా ఆ ప్రయత్నం కొనసాగించలేక, మాట్లాడకుండా నిద్రపోయాడు. నిద్రలోకి జారే ముందు రాధ రైల్లో అతనితో ఒక్క మాట కూడా ఆడలేదనీ, ఇంటి కొచ్చాక, "స్నానం చేస్తారా?" అని అడగడానికి తప్ప (అతను అక్కర లేదన్నాడు) మళ్ళీ మాటలాడలేదనీ అతనికి జ్ఞాపకం వొచ్చింది.

"మాటలకి ఇంకా చాలా టైము ఉందిలే!" అని తనకి తానే చెప్పుకుని నిద్రలోకి జారేడు. అతను ఉదయం లేచేసరికి ఎనిమిదవుతోంది. కాఫీ తాగి, "రాధ ఏదీ?" అన్నాడు అటూ ఇటూ చూసి.

"వాళ్ళ నాన్నకి ఉత్తరం రాయాలిట. పోస్టాఫీసుకి వెళ్తానని వెళ్ళింది." అంది కాంతమ్మ. చాలా విపరీతమైనది జరిగినట్టూ అది చెప్పడం తనకి ఇష్టం లేనట్టూ ఉంది ఆమె గొంతుక.

సుందరం కూడా కొంత ఆశ్చర్యపోయాడు.

"లక్ష్మిని తీసికెళ్లమనలేకపోయావా?" అన్నాడు.

"ఉత్తరం పోస్టు చెయ్యడానికి దాని సాయం ఎందుకురా? ఏమిటి రాసిందో ఏమో - ఆరుకల్లా లేచివొచ్చి స్నానంచేసి కాఫీ తాగి ఇప్పటిప్పటిదాకా ఉత్తరం రాస్తూనే ఉంది!" అంది అతని వంక అనుమానంగా చూస్తూ.

సుందరం కాఫీమీద దృష్టి కేంద్రీకరించి, మౌనంగా కూర్చున్నాడు. విన్నటికీ ఇవేళకీ రాయడానికి ఆమెకి అన్ని వార్తలేం ఉంటాయి? లేక, రాత్రి నేను బాగా నిద్రపోయాను. ఆయనా నిద్రపోయాడు. కాని, చాలా పెద్ద గురకలు పెట్టడాన్న నాకు తెలివివొచ్చి మళ్ళీ నిద్ర పట్టలేదు అని రాసి ఉంటుందా! కర్మ! తన రూమ్మేట్సు కూడా తనని తరుచు ఈ గురక విషయంలో విమర్శిస్తూ ఉండేవారు. (వాళ్లనెవళ్లనీ పెళ్లికి పిలవకపోడానికి అదొక కారణం!)

ఆ ఇంటికి పోస్టు బాక్సు రెండు ఫర్లాంగుల దూరం ఉంది - అక్కడే పోస్టాఫీసూను. వెళ్ళి వొచ్చేసరికి మరో పది నిమిషాలు పడుతుంది- అనుకుని, "పిచ్చి పిల్ల! నాతో చెప్తే నేను వెళ్లి వొచ్చేవాణ్నిగా!" అన్నాడు పైకి.

కూర తరగడానికి సరంజామా అంతా సిద్ధంచేసుకుని, "ఏమో! ఎందుకని తనే స్వయంగా వెళ్లిందో! లేకపోతే లక్ష్మి కిస్తే అది మాత్రం ఆ పాటి చెయ్యదా ఏం? ఆడబొడుచు లాంఛనాలు ఇవ్వలేదని మానేస్తుందా?" అంది కాంతమ్మ.

"నాకేం అక్కర్లేదులే!" అంది అప్పుడే బట్టలు కట్టుకుని వొచ్చిన లక్ష్మి.

"నీకు నేనిస్తాగా! నయమే! ఆ కట్నం డబ్బులైనా అడగ్గానే ఇచ్చేశాడు. పెళ్ళికంతా కలిపి రెండొందలు కూడా ఖర్చైనట్టు లేదు. ఒక్కగా నొక్క కూతురు. అయినా "

సుందరం లేచి వీధి గుమ్మంలో నిలబడ్డాడు. రాధని గురించి గాని. ఆమె తండ్రిని గురించిగాని విమర్శన ఏదీ వినాలని లేదతనికి. రాధ త్వరగా వొచ్చేస్తే బాగుండును - ఆమె కోసం కొంచెం దూరం వెడదామని ఉంది అతనికి. కాని అమ్మ వెక్కిరిస్తుందని అతని భయం. ఆ ఆలోచనల మధ్య అతనికి రాధ మీద కొంచెం కోపం కూడా వొచ్చింది. ఆమె ఆ చిన్న ఊరిలో అలాగ ఒంటరిగా బయటికి వెళ్ళడం అతనికి ఇష్టంలేదు. అదీ, పెళ్ళి అయిన మర్నాడే. ఊళ్లో వాళ్లందరూ ఆమెని చూసి గుసగుసలాడుతారు. అది తనకి బాధ కలిగిస్తుంది

అయినా, మొన్నటిదాకా రాధని చూడకుండానే పొగుడుతూన్న అమ్మ, రాధ

ఇంటికి రాగానే ఇలాగ అయిపోయిందేమిటి ? అనుకున్నకన్నా అన్నీ బాగానే జరిగాయి. అనుకున్నకన్న ఎక్కువ నగలతోనే వొచ్చింది రాధ. పెళ్ళిచూపుల నాటి కన్నా కూడా చక్కగా ఉంది ఇప్పుడు. అమ్మకి అసంతృప్తి ఎక్కడో అతనికి బోధపడలేదు. చివరికి ఆమె ఎలాగో సర్దుకుంటుందిలే అనుకున్నాడు.

తొమ్మిదవుతోంటే వొచ్చింది రాధ.

అప్పటికి భయం, ఆత్రత, అనురాగం, అనుమానం, అసహనం- ఇవన్నీ అయి కోపంలో ఉన్నాడు సుందరం. నిన్న రాత్రి జరిగినదాని తరవాత ఆమె ఈ ప్రవర్తన ఎలాగో చాలా అభ్యంతరం చెప్పాల్సిందిగా కనిపించింది.

తన పక్క వించే లోపలికి పోబోంతోంటే చెయ్యి పట్టుకుని అపి, "ఎక్కడికి వెళ్లేవు ?" అన్నాడు కొంచెం కోపంగా సుందరం.

"మీ అమ్మతో చెప్పేనుగా ! పోస్టాఫీసుకి వెళ్లేను" అంది రాధ బెదరకుండా.

"ఏమిటంత అర్జెంటు ? నిద్రలేచి నేనూ వొచ్చేవాడినిగా ? అయినా, ఉత్తరం నాకో, లక్ష్మికో ఇస్తే పోస్టుచేద్దుంగా ? దానికి నువ్వు ఊరేగాలా ?"

కొంచెం భయపడినట్టు అనుమానం కలుగజేసింది రాధ.

"వెళ్లి వెంటనే పోస్టుచేద్దా మనిపించింది" అంది.

"ఎందుకంత తొందర ?" అన్నాడు ఈసారి కొంత అనునయంగా, సుందరం.

కళ్లెత్తి అతని కళ్లల్లోకి చూస్తూ, "అదే. పట్నంలో ఇల్లు ఖాళీ చేయించి, వెల్లలు కొట్టించి వెంటనే తెలియజెయ్యమన్నాను " అంది రాధ.

ఆ మాటలకీ, ఆమె సాన్నిహిత్యానికీ పూర్తిగా కరిగిపోయాడు సుందరం.

"దానికి అంత తొందర ఏమిటి ? మనం వేరే ఇల్లు తీసుకోవొచ్చుగదా ?" అన్నాడు.

"అది మీ ఇష్టం. కాని, ఇల్లు ఉండగా మీకు వెరే వెతికే శ్రమ ఎందుకు ? అది నచ్చకపోతే ఎలాగా మరోటి తప్పదు" అంది రాధ.

ఆమెని చూస్తోంటే అతనికి ఊపిరి సలపడంలేదు అతనికి.

"సరేలే. ఆలోచిద్దాం" అని, ఆమె వెనకాలే లోపలికి వెళ్లేడు. ఆమె కొంచెం పక్కకి వెళ్లగానే, అమ్మకి జరిగిన సంగతి చెప్పేడు.

కాంతమ్మ ముఖంలో క్షణికంగా సంతోషం కనిపించింది. "అదీ మంచిపనే లేరా ? ఇల్లు రడీ అయితే వెళ్లిపోదాం" అంది.

కొంచెం ఇబ్బంది పడ్డాడు సుందరం. అక్కడ చిన్న ఇంట్లో తామందరూ వెడితే రోజులో కొద్దికూడా తానాశిస్తోన్న మధురక్షణాలు దొరకవని అతనికి

మళ్ళీ మళ్ళీ అనిపించింది. ఇక్కడలాగే, రాధతో తియ్యగా రెండు మాటలు చెప్పుకోడానికి కూడా అవకాశం దొరకదు. అంతేకాదు. ఇక్కడ వొస్తోన్న రాబడి తగ్గిపోతుంది. కట్నంకింద వొచ్చిన డబ్బు అమ్మ ఎలాగా ఇవ్వదు. దాని మీద వడ్డీలు ఏమైనా వస్తే

"అదంతా ఆలోచించి చేద్దాంలే అమ్మా! ఈ ఇల్లు వదలాలని లేదు. తాతగారు కట్టించేది కదా! అదీకాక లక్ష్మికి చదువుకి ఇక్కడ బాగుంది. అక్కడ ఏ కాలేజీలో సీటు దొరుకుతుందో! దొరకనే దొరకదో!"

కాంతమ్మ అంత సుళువుగా లొంగిపోలేదు.

"ఎందుకు దొరకదురా! అక్కడ అందరికీ దొరకడం లేదూ?" అంది.

"కాలేజీ తెరవగానే అయితే ఇస్తారమ్మా. మధ్యలో వెడితే వాళ్ళకి చాలా లంచాలు పొయ్యాలి."

ఆ మాట విని కొంతవరకూ లొంగింది కాంతమ్మ.

"ఆలోచిద్దాంలే" అంది. కాని ఆమె ముఖంలో చాలా అసంతృప్తి ఉంది.

ఆమెవేపు చూడలేదు సుందరం.

"అయినా, వయసొచ్చిన పిల్లకి పట్నం మంచిదికాదమ్మా. అందులోనూ లక్ష్మిలాగ, పట్నం అలవాటులేని వాళ్ళు అక్కడ రౌడీలతో పడలేరు అసలే అమాయకురాలు అది " అన్నాడు.

కాంతమ్మ ఏమీ అనలేదు. ఆవిడ ఆలోచనలో పడింది. కోడలు ఇంటికి రాగానే కొడుకు ఇలాటి సలహా ఇవ్వడం ఆమెకి కొంత బాధ, ఆశ్చర్యమూ కలుగజేశాయి. లోక ప్రవృత్తి తెలిసిన మనిషే అయినా, తన కొడుకు అందరి లాంటివాడూ కాదని ఆమెకి చాలా విశ్వాసం ఉండేది. జీవితంలో ఆమెకి అనుభవం లేనిది ఎవరిమీదనైనా అధికారం చెలాయించడం. కోడలు వచ్చాక ఆ అనుభవం రుచి చూద్దామని ఆమె ఆశించినది ఇంత త్వరగా నిరాశ అవడం ఆమెకి బాధగానే ఉంది. కాని, కొడుకు చెప్తోన్నదానిలో కొంత నిజం ఉందనీ, స్వార్థంతోబాటు కొంత నిజం కూడా చెప్పి సుందరం తాననుకున్నంతా, తాను భయపడినంతా పరాయివాడు కాడనీ కూడా ఆమెకి అనిపించింది. వాడి వాలకం చూస్తోంటే తాడు లాగినకొద్దీ తెగడం భయం ఎక్కువ; ప్రయోజనం వేరే ఏమీ ఉండకపోవచ్చుననే భయం కూడా ఆమెకి కలిగింది. కాని, ఒక్కసారిగా వాడి మాటలకి తలఊపడం కొంత చిన్నతనంగా భావించింది. "సరేలే—ఆలోచిద్దాం. ఇంకా నీ సెలవు ఉందిగా!" అంది. పట్నం మాట సుందరం ఎత్తుతాడనే భయం కూడా ఆమెలో ఉంది.

సెలవంతా ఇక్కడే ఖర్చుచెయ్యకూడదనీ, వీలైనంత వేగం రాధని తీసుకుని పట్నం వెళ్ళిపోవాలనీ అనుకున్న సుందరం ఆ విషయం ప్రస్తుతానికి వాయిదా వేశాడు. తన పథకం ఇంత సుళువుగా పారుతుందని అతననుకోలేదు. కాని, అమ్మ మాటలతీరు చూస్తే ఆ విషయంలో ఆమె పరిస్థితిని అంగీకరించినట్టే ఉంది.

"కాలేజీకి వెడతానమ్మా ! అన్నంపెట్టు" అంటూ వచ్చింది లక్ష్మి.

పెళ్ళి కోసం కొన్న చీర తప్పితే లక్ష్మికి మరొక అపాటి మంచి చీర కూడా లేదని సుందరానికి తెలుసును. తనకి మంచి రోజులంటూ ఎప్పుడైనా వొస్తే, మొట్టమొదటి మంచి పనిగా ఆమెకి నాలుగు చీరలు మంచివి కొనిపెట్టాలని అనుకున్నాడు. అయినా ఆమె కట్టుకున్న చీర మరీ హీనంగా ఉంది.

"అంతకన్న కాస్త మంచి చీర ఏదీ లేదా లక్ష్మీ ?" అన్నాడు.

"ఒకటి ఉంది_ కాని, ఎల్లుండి కాలేజీ ఫంక్షన్ ఉంది_ దానికోసం ఉంచాను" అంది లక్ష్మి తినడం ఆపి.

"అలాగా ?" అని ఊరుకున్నాడు సుందరం. రాధ దగ్గర చాలా చీరలున్నాయి. అవసరానికి మించి ఉన్నాయి. నిన్నరాత్రి నిద్రపోవడానికి ఆమె కట్టుకున్న చీర కూడా వంద రూపాయిలకి పైనే చేస్తుంది. ఆమె వొంటిని ఉన్న నగలు కూడా తక్కువ ఏమీకాదు లక్ష్మికి సామాన్యమైన చీరా, రోల్డుగోల్డు నగలూ కూడా కొనలేకపోతున్నాడు తాను.

రాధని అడగాలనిపించింది లక్ష్మి కోసం. కాని, పెళ్ళి అయి రెండురోజులు కూడా కాకుండా అలాగ అడగడం తనకి మరీ పరువు తక్కువ అనిపించింది. రాధ తన భార్య కావడం అనేక విధాల తన అదృష్టం ఆమె దగ్గర డబ్బు కూడా ఉండే ఉండాలి. కాకపోతే పట్నంలో కాపురానికి అంత ఆత్రతపడిపోదు.

లేచి వీధి గదిలోకి వెళ్ళేడు సుందరం. మరో ఐదు నిమిషాలకి లక్ష్మి కాలేజీకి వెడుతూ, తన చీర చూపించి, "వదిన ఇచ్చింది ఇదీ మరో మూడూను" అంది.

"అలాగా !" అన్నాడు సుందరం.

"అవును బాగుంది కదా ?" అంది లక్ష్మి.

"చాలాను . వెళ్ళిరా" అన్నాడు సుందరం. రాధ అంటే అప్పటికే అవధులు దాటిఉన్న అతని మమత ఇంకా పెరిగిపోయింది. తిన్నగా లోపలికి వెళ్ళి రాధని చేతుల్లోకి తీసుకుని "నువ్వు చాలా మంచిదానివి. నేననుకున్న దానికన్నా కూడా చాలా మంచిదానివి" అన్నాడు.

అతని చేతులు విడిపించుకుని, "నేనేం అంత గొప్ప పని చెయ్యలేదు. మీరు గెడ్డం గీసుకుని స్నానం చెయ్యండి" అంది రాధ.

ఆ మాటలతో అతనిలో ఉన్న చిన్న ప్రేమికుడు భర్తకి స్థానం ఇచ్చేడు. ఏదో అనబోయి, ఊరుకుని అత నామె చెప్పినట్టు చెయ్యడానికి బయలుదేరేడు. ఇక్కడ ఉండగా రాధ రొమాంటిక్‌గా ఉండదని అతను నిర్ణయించుకుని అక్కడ ఇల్లు సిద్ధం ఎప్పుడవుతుందని రోజులు లెఖ్ఖపెట్టసాగేడు.

3

సుందరం ఎనిమిది రోజులు లెఖ్ఖపెట్టి తొమ్మిదో రోజున ప్రయాణం పెట్టేడు. ఆ ముందురోజే టెలిగ్రాం వచ్చింది - అక్కడ ఇల్లు సిద్ధం అయి వాళ్ళకోసం రడీగా ఉన్నట్టు. కాంతమ్మగారు తృప్తిపడేలాగ తిథీ వారమూ సరిపోతాన్న ఆ విషయంలో తర్జనభర్జనలట్టే జరగలేదు. ఉదయం రైల్లో బయలుదేరి చీకటి పడుతోంటే ఇంటికి చేరేరు.

రైల్లో ఇరుక్కుని కూర్చున్నారు. అదృష్టం కొద్దీ త్వరగానే కిటికీ పక్కకి చేరి కూర్చున్నాడు సుందరం. పక్కన తగిలీ తగలకుండా రాధ. ఆమె పక్కన మరో ఆవిడ. ఆమెతో ఏమైనా మాట్లాడే ప్రయత్నంచేశాడు సుందరం. ఈ ఎనిమిది పదిరోజులూ రాధ అతనితో ఒకటి రెండుసార్లు అతి సామాన్య విషయాలమీద తప్ప మాట్లాడలేదు. తొలినాటి నిద్ర మర్నాడు తననీ ఆమెనీ కూడా వశంచేసుకోలేదు. అంచేత భర్త ననిపించుకోగలిగాడు సుందరం. అంత అందాన్ని ఏం చేసుకోవాలో అతనికి బోధపడని పరిస్థితి అది రాధ అర్థం చేసుకోలేదని అతనికి అనిపించింది. మొదట ఆమెలో ఉన్న ఉత్సాహం మళ్ళీ ఎప్పుడూ కనిపించలేదు. 'అనుభవం లేదుగా! క్రమంగా ఆమె బాగుపడుతుంది.' అని సరిపెట్టుకున్నాడు. సుందరం తనలో లోపల రగులుతూన్న చిన్న అసంతృప్తిని ఆమెలోని ఆకర్షణ ఇచ్చే తృప్తితో కప్పి ఉంచాడు.

ఇంటికి వెళ్ళేక ఆమె తనతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుతుందని, రైల్లో సరిపెట్టుకున్నాడు. రైలు దిగాక రెండు రిక్షాలు కుదిర్చాడు. ఒక్కొక్క రిక్షాకి నాలుగు రూపాయిలు తాను బేరం ఆడి రెండున్నరకో, లేకపోతే మూడుకో కుదిర్చే ప్రయత్నం చేస్తోంటే రాధ తనకి అడ్డంవచ్చి నాలుగు అని వాళ్ళన్న రేటుకి ఒప్పుకుని సరేనంది.

"అంత అనవసరం రాధా!" అన్నాడు.

"పరవాలేదు. దూరం తక్కువ లేదుగా!" అంది రాధ.

రెండు రిక్షాల్లోనూ సామాను సర్ది ఇద్దరూ చెరోదానిలోనూ కూర్చునే ఏర్పాటు కూడా చేసింది రాధ. ఇల్లు చేరేసరికి గంట పట్టింది. తాళంవేసి ఉంది.

"సామాన్లు దింపించండి. తాళం తెస్తాను" అంది రాధ.

"ఎక్కడి నించి?" అన్నాడు సుందరం.

"నాలుగిళ్ల అవతల మాకు తెలిసినాయన ఉన్నాడు. క్షణంలో వస్తాను" అని బయలుదేరింది రాధ.

"ఉండు! నేనూ వొస్తాను" అని బయల్దేరబోయాడు సుందరం.

"ఫరవాలేదు. ఈ వీధి నాకు కొత్తకాదు. మీరు సామాను చూడండి" అని, వెనక్కి తిరిగి చూడకుండా వెళ్లిపోయింది రాధ.

చీకటి పడిపోయింది. వీధి దీపాలు గుడ్డిగా వెలుగుతున్నాయి! కలవారి వీధి కాకపోయినా, మధ్య తరగతి వాళ్ళుండే ప్రాంతం కావడాన్న రోడ్డుమీద అట్టే మంది లేరు. ఒంటిని ఉన్న నగలు, ఆమె అందమూ, అతన్ని చాలా భయ పెట్టేయి. ఈ మధ్య పేపర్లలో అస్తమానం వొస్తోన్న వార్తలు అన్నీ అతనికి ఒక్కసారి జ్ఞాపకం వొచ్చాయి.

రిక్షావాళ్లు సామాన్లన్నీ గేటులోనించి తెచ్చి తలుపుదగ్గర పెట్టి, "మా డబ్బు లిచ్చేయండి. పోతాం" అన్నారు.

నిమిషం ఆలోచించి, "ఆమెని రానివ్వండి" అన్నాడు.

"మీరున్నారుగా! మరో బేరం చూసుకోవాలి" అన్నాడు ఒకడు.

"అయిదు నిముషాలు ఉండండి? అంత తొందర దేనికి? కొంచెం సాయం చేస్తే అన్నీ లోపల పెట్టుకుంటాం గదా!" అన్నాడు సుందరం కొంచెం మంచిగా. వాళ్లు సరే నన్నారు.

సామాన్లలో ఒక చాపా రెండు దిండులు ఉన్నాయి.

సుందరానికి తన ఇంట్లో మంచం జ్ఞాపకం వొచ్చింది.

కొత్త ఇంట్లో ఈ మొదటిరాత్రి నేలమీద చాపతో గడపాలి. అతనికి ఫోమ్ పరుపులూ స్ప్రింగ్ మంచాలూ జ్ఞాపకం వొచ్చాయి. దరిద్ర స్వరూపమైన తన పాత గది-నిజానికి దానిలో నాలుగో వొంతు- వొదిలిపోయి చిన్నదే అయినా ఈ ఇల్లు తనకి దొరకడంలో ఆనందం కన్నా, రాబోయే రాత్రి చాపమీద గడపడం లోని బాధ అతనిలో ఎక్కువ ఉంది. రెండేళ్లనించీ బాధపెట్టని ఆ అలవాటు రాధ ఒళ్లు తలుచుకుంటూ క్షణాలు గడుపుతోన్న అతనికి బాధగా ఉంది.

రాధ వొచ్చేసరికి పది నిమిషాలు దాటింది.

రిక్షావాళ్లు బీడీలు వెలిగించేరు.

అతనికీ ఒక సిగరెట్ కాల్చుకోవాలని ఉంది. కాని, దగ్గరలేవు.

"సామాను లోపల పెట్టండి" అంది రాధ ఆ ముగ్గురనీ కలిపి ఆజ్ఞాపిస్తూ. రెండు నిమిషాల్లో సామాన్లు లోపలికి వెళ్ళేయి. వాళ్ళద్దరికీ ఆమె డబ్బు ఇచ్చి పంపింది.

"నే నిచ్చేవాడినిగా!" అన్నాడు సుందరం వాళ్ళు వెళ్ళిపోయాక.

"నేనిచ్చానుగా!" అంది రాధ.

సుందరం ఇల్లంతా కలియజూశాడు. వీధివైపు ఈ గది. నాలుగు కుర్చీలు చిన్న బల్లా ఉన్నాయి. లోపల మరో గది. అందులో మంచం, పరుపు, ఉన్నాయి. అవి చూడగానే సుందరం "వెరీగుడ్! నేలమీద పడుకోవాలని భయ పడిపోయాను" అంటూ మంచంమీద కూర్చున్నాడు.

"కిచన్ అట్టు" అంది రాధ.

అదీ బాగుంది. అక్కడ గేస్ కూడా ఉంది.

"దొరకడం కష్టమటగా! ఎలా వొచ్చిందీ!" అన్నాడు సుందరం. తన కళ్ళని తానే నమ్మలేక పోతున్నట్టు ఉంది అతని ప్రవర్తన.

"డబ్బు ఉంటే జరగని పనులు లేవు." అంది రాధ.

"అదీ నిజమే." అన్నాడు సుందరం.

"అదే నిజం" అంది రాధ, గంభీరంగా.

"అవును" అన్నాడు సుందరం,

"మరో గంటలో కేరియర్ వొస్తుంది... రేపు వెళ్ళి సామాను తెండి. వంట చేస్తాను " అంది రాధ.

"నీకు వంట వొచ్చునా?" అన్నాడు ఆమెని ఆసక్తితో గమనిస్తూ, సుందరం.

నవ్వి, "ఏం? బి. ఏ. పాసయితే వంట రాకూడదా?" అంది రాధ.

షాక్ తిన్నవాడిలాగ ఉంది సుందరానికి.

"నువ్వు బి. ఏ. పాసయవా?" అన్నాడు.

"ఏం! నమ్మరా? రేపు డిగ్రీ చూపెడతానులెండి" అంది రాధ. ఈసారి ఆమె నవ్వలేదు.

"అదేం కాదు . నాకు తెలీదు. అంతే" అన్నాడు సుందరం.

తన సూట్‌కేసులోనించి బట్టలు తీసుకొని రాధ స్నానానికి వెళ్ళింది. అతను ఆలోచిస్తూ మంచంమీదనే కూర్చున్నాడు. నిమిషం తర్వాత లేచి వీధిలోకి వొచ్చాడు. కొంచెం దూరంలో ఒక సిగరెట్ దుకాణం కనిపించింది. ఉన్న వాటిలో అతి చవుక పేకెట్ ఒకటి, అగ్గిపెట్టె ఒకటి కొని, త్వరగా తిరిగివొచ్చి

లోపలికి చూశాడు. రాధ ఇంకా స్నానం చేస్తోనే ఉంది. సిగరెట్ వెలిగించి తృప్తిగా కళ్లు మూసుకున్నాడు సుందరం. పది రోజులైంది. అమ్మ దగ్గర సిగరెట్ కాల్చడానికి కుదరదు. డబ్బు తగలేస్తున్నాడని తిడుతుంది.

సిగరెట్ వీలైనంత వరకూ కాల్చి చెయ్యి కాలబోయే ముందు అవతలపడేసి, కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మరో అరగంట తరవాత వొచ్చింది రాధ. తల రుద్దు కొని, శుభ్రమైన బట్టలు వేసుకుని ఉంది. కడిగిన ముత్యం అంటారు– ఇలాటి వాళ్లనే అనుకుని, సుందరం, "చాలా సేపు చేశావే" అన్నాడు.

"ఆ రైలు ధూళి ఒక పట్టాన వదలదుగా! సగం సబ్బు అరిగినా, ఇంకా ఒళ్లు శుభ్రపడినట్టే లేదు" అంది రాధ మరో కుర్చీలో కూర్చుంటూ తడితడిగా ఉన్న తల వొదులుగా ఆమె భుజాలమీంచి పడుతోంది. గాజులు కూడా లేని చేతులు ఎంతో సుకుమారంగా ఉన్నాయి. చాలా సేపు ఆమెని చూస్తూ ఉండి పోయాడు సుందరం.

"ఏమిటలాగ చూస్తున్నారు!" అంది రాధ.

"నిన్ను"

"ఎందుకని?"

"నిన్ను చూడ్డానికి రెండు కళ్లు చాలేవన్నారు– అందుకు ఎన్ని కళ్లైనా చాలవు– ఎంతసేపైనా చాలదు. అందుకని"

రాధ చిన్న నవ్వు నవ్వి ఊరుకుంది. అత ననుకున్నంతగా ఆపొగడ్త ఆమెని సంతోషపెట్టలేదు.

నాలుగైదు నిమిషాల తరవాత, "ఇందాకటినించీ ఈ వాసన ఏమిటి?" అంది రాధ.

"ఏ వాసన!"

"సిగరెట్‌లాగ. మీరు కాల్చరుగా?"

"అదా?– ఎప్పుడైనా కాలుస్తూ ఉంటాను."

"ఇప్పుడు కాల్చేరా?"

"అవును."

చిత్రంగా అతనివొంక ఒకసారి చూసి తల తిప్పుకుంది రాధ. ఆమెకి సిగరెట్ వాసన చాలా అసహ్యం. కాని, అది ఎలాగ అతనికి చెప్పాలో ఆమెకి తెలీ లేదు. అవసరం లేకుండా అతన్ని నొప్పించడం ఆమెకి ఇష్టమూలేదు.

మనిషి మీల్స్ కేరియర్ తెచ్చి ఇచ్చి వెళ్ళబోయాడు.

"డబ్బు తీసుకొని వెళ్లు. ఎంతా ?" అంది రాధ.

"బాబుగారు మీ దగ్గర తీసుకోవొద్దన్నారు " అన్నాడు మనిషి.

"అలాకాక్కాదు, ఆయనకి నేను చెస్తానుగా ! ఎంతో చెప్పు" అంది రాధ.

"వొద్దమ్మా ! ఆయనకి అసలే కోపం ఎక్కువ. చర్మం వొలిచేస్తానంటాడు- కావాలంటే ఆయనగారితో మీరు చెప్పండి" అంటూ మనిషి వెళ్లబోయాడు.

"పోనీలే ! అలా అంటూంటే బలవంతం చెయ్యడం ఎందుకూ ?" అన్నాడు సుందరం.

పొరపాటు చేశాననుకుంది రాధ. ఏదో దూరపు వరస చుట్టం కదా అని ఈ మాత్రం, అదీ అత్యవసర పరిస్థితిలో అతన్ని అడగవలసి వొచ్చింది. అతని వాలకం, మాటలు, ప్రవర్తనా రాధ కెప్పుడూ నచ్చలేదు. నాన్న ఏమైనా అనుకుంటారని గానీ, అతని సంగతి చెప్పి ఉండేది. ఏమీ తెలియకుండానే సుందరం ఇందులో అదీ అతని పక్షాన కలుగజేసుకోటం ఆమెకి నచ్చలేదు.

"సరేలే !" అంది. మళ్లీ "ఆగు" అని ఒక రూపాయి తీసిఇచ్చి, "నువ్వు కాఫీ తాగు" అంది. వాడి మొహంచూసి, "భూషణం గారికి చెప్పనుగా!" అంది రూపాయి తీసుకుని, "రేపొచ్చి కేరీరు పట్టుకెళ్తాను" అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు అతను.

"పదండి-స్నానంచేసి రండి. భోజనం కానిద్దాం" అంది రాధ.

"ఈ అర్ధరాత్రి స్నానమా ? చేతులు కడుక్కొస్తాను. భలే ఆకలిగా ఉంది. వొడ్డించు" అన్నాడు.

అనిష్టంగా అతనివేపు చూసి, బల్లమీద ఇద్దరికీ వొడ్డించింది రాధ. సుందరం ఆత్రతగా తిన్నాడు. ప్రతి పదార్థాన్నీ మరోసారి మెచ్చుకున్నాడు. రాధ మరీ కొద్దిగా తినడం అతను గమనించలేదు.

"ఈ సాంబారుండేం, రాధా, అరవలే చెయ్యాలనుకో ! కాని, చూశావ్ ! మన తెలుగు వంటలకి వాటి ప్రత్యేకతా ఉంది ! మన తాళింపుకి జోడైనది ఇంకెక్కడా లేదు ! ఈ కూర చూడు ! వేస్ట్ చేశారు. నేనైతేనా పచ్చి మిరపకారం పెట్టి వేపడం చేస్తే "

"మీకు వంట వొచ్చునా ?" అంది రాధ.

ఆమె ఆశ్చర్యం చూసి చాలా సంతోషించేడు సుందరం. ఆమె బి. ఏ. కావడం కన్నా తనకి వంట రావడమే గొప్ప విషయం మరి.

"మామూలు వంటకూడా కాదు. అన్నేళ్లు మెస్ నడిపాములే. అందరం

కలిసి వంటచేసేవాళ్లం. అంటే నేను చేస్తోంటే వాళ్లు పక్క వాద్యగాళ్లలాగ పక్కపనులన్నీ చేసేవారు. ఆ పచ్చడి కొంచెం ఇలా ఇచ్చి ఇంక నీ కొద్దా? సరే. నాచేతి వంట తిని వాళ్లు గుండ్రాల్లాగ తయారయారు. కాని-నా ఖర్చులు మాత్రం వాళ్లతో సమానమేట. వాళ్లమండి వాళ్లదారి వాళ్లని చూసుకో మన్నాను. ”

పెద్ద చప్పుడు చేస్తూ అతను భోజనం చేస్తున్నాడు. మధ్యలో రాధ వెళ్లి చెయ్యి కడుక్కొని రావడం అతను గమనించలేదు. ఆకు అతిశుభ్రం అయింది. గిన్నెలు పూర్తిగా ఖాళీ అయాయి. అప్పుడు లేచివెళ్లి చెయ్యి కడుక్కొన్నాడు.

గిన్నెలు టేబిలూ శుభ్రంచేసి రాధ, "తమలపాకులూ వక్కా తెచ్చి పెట్టండి" అంది.

"ఏం, నీ కలవాటా ?" అన్నాడు సుందరం. అతను సిగరెట్ వెలిగించాడు.

"అవును. నాన్నగారికి అలవాటు. ఆయనతో నాకూ వొచ్చింది" అంది రాధ.

"అనవసరమైన అలవాటది ! వెళ్ళి తేలేక కాదు. ఇదిహేను పైసలు నీకోసం ఖర్చుచెయ్యలేక కాదు. కాని, రోజుకి రెండుసార్లు వేసుకుంటే నెలకి పది. సంవత్సరానికి నూటఇరవై. పదేళ్ళ కాపురంలో పన్నెండు వొందలు ఖర్చు. మరోలా అనుకోకు రాధా ! మనం నెలకి రెండు వొందల్లో తిని, బతికి, మిగిల్చి అమ్మకు పంపాలి అదొక్కటే అనుకోకు. ఈ ఆకూ-చెక్కా అలవాటు రక్త రోగాలకి దారితీస్తుందిట. నీకేమైనా అయితే నేను భరించలేను" అన్నాడు సుందరం నాటకీయంగా. అలిసిపోయినట్టు కుర్చీలో వెనక్కి జారపడి, సిగరెట్ రెండు దమ్ములు లాగేడు.

చెంపదెబ్బ తిన్నట్టు చూసి, కళ్ళు తిప్పుకుంది రాధ.

సిగరెట్ వాసన ఆమెకి బాధగా ఉంది.

ఈ మనిషికి ఆలోచన అంటూ లేదా ? అనిపించింది ఆమెకి. ప్రతీ విషయానికీ, రూపాయిలూ పైసల్లో లెక్క చూడడమూ, కొట్టవచ్చినట్టు కనిపించే స్వార్థమూ అతనిలో ఆమెకి కనిపించాయి.

లోపలి గదిలోకి వెళ్ళి ఫేన్ పెట్టుకుంది.

పెట్టెలోనించి పుస్తకం ఒకటి తీసుకుని చదువుకోసాగింది.

అలిసి ఉంది; అలాగే నిద్ర పోయింది.

అతని చేతుల వొత్తిడికి ఆమెకి తెలివి వొచ్చింది.

గాభరాగా, "ఏమిటి ?" అంది. గదిలో చీకటిగా ఉంది. మంచి నిద్రతో ఆమెకి కళ్ళు ఎంతో బరువుగా ఉన్నాయి.

"నేనే కొంచెం అటు జరుగు" అన్నాడు.

సిగరెట్, చెమట కలిసిన వాసనకి ఆమెకి కొంత తెలివి వొచ్చింది. అతన్ని విదిలించుకొని లేచి కిందని నిలబడింది రాధ.

సుందరం ఆమె చేతులు పట్టుకుని తనవైపు లాక్కుంటున్నాడు.

నిద్రమత్తు ఆమెని అశక్తురాలిగా చేసింది. వెళ్ళి మంచంమీద పడింది-రెండు మూడు నిమిషాలు పీడకలలాగ గడిచాయి. ఊపిరి బిగపట్టుకొని చివరికి లేచి నిలబడింది.

అతను నిద్రపోతున్నాడు.

రాధ వెళ్ళి స్నానంచేసి వొచ్చి చాప వేసుకుని పడుకుంది. దిండు వాసనగా ఉంది. అది అతని మెడకింద పెట్టి అక్కడి దిండు తాను తీసుకుని చాలాసేపటి తరవాత నిద్రపోయింది.

నిద్ర వొచ్చేదాకా చాలా ఆలోచనలు రాసాగాయి రాధ మనసులో. అతను చేసినది ప్రతిరోజూ, ప్రతి రాత్రీ లక్షలాది ఇళ్ళలో జరుగుతోన్నదేనని తెలిసినా, ఎన్ని సారికి అతన్ని క్షమించినా, మాటి మాటికీ అతన్ని క్షమించగలిగే శక్తి తనలో లేదని రాధ అనుకుంది.

కాని, ఏం చెయ్యాలి.

క్షమించడానికీ క్షమించకపోవడానికీ అతనిలో చాలా ఉన్నాయి. అతను చేసే వాటినీ క్షమించాలి : భరించాలి : అతను చెయ్యలేని వాటినీ క్షమించగలగాలి.

చదువు, అందమూ, కొంత డబ్బు-అన్నీ ఉండి జీవితంలో మోసపోయేవారు కూడా బహుళా చాలామందే ఉంటారు కాబోలు. అలాటి వారిలో తానూ ఒకతె.

నాన్నకి గుండెజబ్బు. ఆయన ఎప్పుడు పోతాడో తెలీదు. తనకీ వయసు వొచ్చింది.

కాలేజీ నిండా తన ప్రేమికులే !

వీధుల్లో ఎంతో మంది తనని ప్రేమించేవాళ్లే !

"నువ్వు రాధవి"

నేను కృష్ణుడు

కలిసి మెలిసే వాళ్లలాగే ఉందామ" అని ప్రతి గంటకీ కాలేజీలో వినిపించిన పాట.

అందరికీ తాను కావాలి.

తన అందం, తన శరీరం, తన మనసూ కావాలి.

తాను లోకజ్ఞానం లేని మనిషి కాదు మరి. ఏ ఒక్కడు ముందుకు వొచ్చినా, ప్రత్యేకమైన లోపాలు లేని మనిషైతే చాలు-పెళ్లిచేసుకుందామనే అనుకున్నది. కాని, ప్రేమికులకీ పెళ్లిళ్లకీ పడదు. అది వారి సూత్రాలకి విరుద్ధం. తాను ఆడది కనక ఆ సూత్రాలంతగా ముఖ్యం కాదు మరి !

ఇద్దరు ముగ్గురు ముందుకు వొచ్చారు.

పెళ్లి చూపులయాయి.

సరే నన్నారు.

రెండుసార్లు ముహూర్తం పెట్టేముందూ ఒకసారి ముహూర్తం దాకా పెట్టం!, "క్షమించాలి . ఈ పెళ్ళిని అత్తగారు (లేక తల్లి; లేక తండ్రి) ఒప్పుకోవడం లేదు" అంటూ ఉత్తరాలు.

సుందరం తనకి బాధా ఆశ్చర్యమూ కలిగాయి.

తరవాత క్రమక్రమంగా తెలిసింది. తండ్రి 'తక్కువ కులందాన్ని' చేసుకున్నాడుట. తనని కని అమ్మ వెళ్ళిపోయింది. కొన్ని వివరాలు నాన్నచెప్పేరు. ఆ రోజుల్లో ఆయన అమ్మని ప్రేమించారు. దానికి పెద్దరభస అయిపోయిందిట. ఆయన్ని కులంవాళ్లు వెలివేశారు. ఆస్తి ఇవ్వను- పొమ్మన్నాడు తండ్రి. ఇంక ఆమె మాట సరేసరి. ఆమె కుటుంబంవారూ కులంవారూ ఆమెని దైహికంగానూ మానసికంగానూ చిత్రవధ చేశారు. కాని, చివరికి ఇద్దరూ లేచిపోయారు. పెళ్లిఅంటూవాళ్ళకి జరుగలేదు. కాని ఆరు సంవత్సరాలు ఇద్దరూ ఎంతో ఆనందంగా గడిపేరు. నాన్న పెట్టిన వ్యాపారం బాగా అభివృద్ధిపొందింది. లక్షలకొద్దీ ఆర్జించాడు. అప్పటికి చితికిపోయిన తండ్రికి సాయంచేశారు. అది అంగీకరించినా, రాకపోకలు మాత్రం అంగీకరించలేదు వాళ్లు.

ఆ తరవాత రాధ పుట్టింది.

రాధకి మూడో నెల రాకుండానే తల్లి చచ్చిపోయింది. ఆ ఆరేళ్ల జ్ఞాపకాలతోనే ఈ ఇరవై ఏళ్లూ నాన్న గడిపారు. వ్యాపారం క్రమంగా క్షీణించిపోయింది. తినగా తినగా ఏదో కొంచెం మిగిలింది. ఆయనకి మూడుసార్లు హార్ట్ ఎటాక్ వచ్చింది. అందుకే రాధపెళ్లికోసం ఆయన ఆత్రత. సుందరం వొచ్చినప్పుడు తనని చూపించే ముందరే ఆయన అతని కన్నీ చెప్పేరు. అయినా తనకి అభ్యంతరం లేదన్నాడు. సుందరం అతన్ని చూడగానే తనకి అతని రూపమూ, ఆస్తి లేకపోవడమూ ఏమీ కనిపించలేదు. అతనిలో ఉన్నతి కనిపించింది. అందుకే తానూ సంతోషంగా అంగీకరించింది. అతని రాబడి అంత తక్కువ అని తనకీ తెలీదు. కాని అతని ప్రేమలో ఎంత తక్కువ రాబడిలోనైనా జీవించవొచ్చనుకొంది. అతన్ని బతిమిలాడి అయినా తన డబ్బు అతనికోసం ఖర్చుపెడదామని అనుకుంది. ఆ అవసరం లేకపోవడం ఆమెకి కొంత రిలీఫ్, కొంత ఆశ్చర్యం కొంత అంసతృప్తి కలిగించాయి. కాని, త్వరగానే ఆ పరిస్థితిని అంగీకరించింది.

ఇప్పుడు ఆలోచిస్తుంటే, ఈ మనిషిని క్రమక్రమంగా పరిశీలిస్తుంటే రాధకి తాను పెద్ద పొరపాటు చేశానేమోనని అనిపించింది.

కాని, మనుషులు మారతారు. మంచినించి చెడ్డకి లాగే, చెడ్డనించి మంచికిని.

అలా అనుకుని ఆమె నిద్రపోయింది.

4

పదిరోజుల్లో సుందరం, రాధ కొత్త జీవితానికి అలవాటుపడ్డారు.

సెలవు ముగిసి సుందరం ఆఫీసులో జాయిన్‌కాగానే అతనంతకు ముందెవరికీ చెప్పకపోయినా, అతను పెళ్ళిచేసుకున్న వార్త అందరికీ తెలిసిపోయింది. అందరూ గుమిగూడి అతన్ని పార్టీ అడిగేరు.

"నేను గొప్ప పని ఏదీ చెయ్యలేదుగా! అందరూ చేసేదే నేనూ చేశాను" అన్నాడు గడుసుగా, సుందరం. పాతిక రూపాయలిలా ఖర్చుకావడం అతనికి ఇష్టంలేదు.

వారందరూ ఎంత వాదించినా లాభంలేకపోయింది. కాని, పూర్వకాలపు రూమ్మేట్లు ముగ్గురిలో ఇద్దరు ఆ ఆఫీసులోనే పనిచేస్తూ ఉండడాన్న వాళ్ళబాధ తప్పించుకోలేక లంచ్‌టైములో వాళ్ళకి ఒక్కొక్క స్వీటూ, ఇద్దరికీ కలిపి ఒక కారం, కాఫీ ఇచ్చాడు.

ఆ రోజే అతనికి ప్రమోషన్ రానున్న వార్త తెలిసింది.

మిగిలినవి ఎలాగఉన్నా, ఆఫీసు పనిలోనూ, యు.డి. మొదలుకొని ఇంజనీరు దాకా అందరికీ వినయవిధేయతలు చూపడంలోనూ సుందరం చాలా నేర్పరి కావడాన్న అతనికీ అదృష్టం కలిసిరావడంలో గొప్ప ఆశ్చర్యం ఏమీ లేకపోయింది. కాని, అందరూ కలిసి సాయంత్రం మరోమారతన్ని చుట్టుముట్టేరు. అతనూ, శ్రీమతీ కలిసి రావాలనీ, ఒకరోజు రెండుశుభాలకీ కలిసి పార్టీఇవ్వాలనీ అన్నారు. "ప్రమోషను నిజంగా రానివ్వండి, చూద్దాం" అన్నాడు సుందరం.

సాయంత్రం ఇంటికి బయలుదేరేటప్పుడు కొత్త విచారం ఒకటి అతనికి పట్టుకుంది. పూర్వం గది ఆఫీసుకి రెండుమైళ్ళలో ఉండేది. నడచి వొచ్చి వెళ్ళేవాడు. ఇప్పుడు నాలుగుమైళ్ళ పైన ఉంది. నడవడానికి మరీ దూరం. బస్‌లో వెళ్లాలంటే ఏభై పైసలవుతుంది. రోజుకో రూపాయి చొప్పున నెలకి పాతిక వొదుల్తుంది. దానికితోడు రాధ ఇవేళలాగ రోజూ టిఫిన్ కూడాచేసి ఇస్తే అది మరో కొంత అవుతుంది. ప్రమోషన్‌వొస్తే నెలకి మరో ఎనభై రూపాయిలు వొస్తాయి. పి. ఎఫ్. పోగా డెబ్భైరెండు మిగుల్తాయి. కాని, కాస్త మంచి సీటు వొస్తే గౌరిపతిలాగ తానూ రోజూ ఏదీ ఇరవై చేసుకోవొచ్చును. కాని, అవన్నీ ప్రస్తుతానికి కలలు.

ఆలోచించి ఆలోచించి చివరకి సగందూరం నడిచి ముప్పై పైసలు ఇచ్చి

మిగిలిన దూరం బస్‌లో వెళ్ళి ఏడుగంటలకి ఇల్లు చేరేడు సుందరం. వెళ్ళేసరికి రాధ గుమ్మంలో నిలబడి ఎదురుచూస్తోంది. వొచ్చేపోయేవాళ్ళు ఆమెని పట్టి పట్టి చూసి మరీ వెళుతుండడం గమనించేడు సుందరం.

"ఇంత ఆలస్యం అయిందేం? అయిదుకేగదా ఆఫీసు వొదిలేది?" అంది రాధ అతనితో లోపలికి వొస్తూ.

"నువ్వు బయట నిలబడాల్సిన అవసరమేమిటి? దారిలో అందరి చూపులూ నీమీదే." అన్నాడు సుందరం.

రాధ నవ్వి, "పోనిండి. సరదాగా చూసిఉంటారు మనకేం?" అంది.

"ఇది నవ్వులాట గాదు రాధా! అందరూ ఏమనుకుంటారు?"

నవ్వుతూనే, "ఏమనుకుంటారు?" అంది రాధ.

"రకరకాలుగా అనుకుంటారు"

"ఏమని–మీరేమనుకుంటారు?"

"నామాటకేంలే. నే నొక్కణ్ణీ నిన్ను గురించి మంచిగా అనుకుంటే సరిపోయిందా?"

" నాకిది చాలు"

సిగరెట్ వెలిగించాడు సుందరం. రాధ నవ్వుతోనే ఉంది.

"కాఫీ తెచ్చేదా?" అంది రాధ.

"వొద్దులే."

"చేసి ఉంచాను. మరీ అలిసిపోయి ఉన్నారు. తాగండి."

"సరే చేశావుగనక. రేపటినించి వొద్దు."

"ఏం?" అంది లోపలికి వెళ్ళి కాఫీ తెచ్చిఇస్తూ.

"అనవసరం. కాఫీ ఆరోగ్యానికి మంచిదికాదని డాక్టర్లు అస్తమానం చెప్తారు. అదీకాక ఇంకో గంటలో భోజనం చేస్తాంగా!"

"పోనిండి. రేపట్నించి మీకివ్వను!"

"నువ్వు తాగొద్దు" అనబోయి ఊరుకున్నాడు సుందరం. మరి కొంతకాలం ఆమెకి స్వేచ్ఛ కొంతఅయినా ఇవ్వడం మంచిది అనుకున్నాడు.

"రాత్రి–సినిమాకి వెళదామా?–వొంట అయిపోవొచ్చింది " అంది రాధ.

"రెండో ఆటకా? వొద్దు. చాలా రిస్క్–. అయినా, రేపు ఆఫీసు ఉందిగా! మరో రోజు చూద్దాంలే" అన్నాడు సుందరం. ఆమె కోరికలు వింటోంటే అతనికి భయం పుడుతోంది. వీలైనంతవరకూ రానున్న ప్రమోషన్ గురించి ఆమెకీ చెప్పగూడ దనుకున్నాడు.

రాధ వెళ్లి వంటపని ముగించింది.

కంచంలో చూసి "ప్రతిరోజూ ఇన్నెందుకు? సాంబారూ-ఏదైనా పచ్చడీ చాల్లే. ఇంకా ఎక్కువ ఉంటే వేస్తు" అన్నాడు సుందరం.

"కూర కుండానా?"

"కిలో మూడు నాలుగూను! ఊరగాయ తెచ్చేవుగా! చాలదూ?"

"ప్రయత్నిస్తాను" అంది అయిష్టంగా రాధ. ఆమెకి కూర ఉండితీరాలి.

"నీకు అనవసరంగా శ్రమ తగ్గుతుంది."

"అవును."

"ఉన్నదానిలో సరిపెట్టుకోవాలి."

ఈ ఊరు రాగానే మొదట కొన్న పప్పులూ ఉప్పులూ గిన్నెలూ అన్నీ రాధ డబ్బుపెట్టి కొంది అనీ, లాంఛనంగా నయినా ఎంతయింది అని తానడగలేదనీ అతనికి జ్ఞాపకం వొచ్చింది. కాని, ఆ విషయంలో చర్చ అనవసరం అని ఊరు కున్నాడు.

భోజనం చేస్తోంటే ఆఫీసులో పార్టీ అడిగిన మాట చెప్పేడు.

"ఏమన్నారు?" అంది రాధ మరికొంచెం అన్నం వొడ్డిస్తూ.

"పనిలేకపోతే సరి? వీల్లేదని చెప్తే ఒప్పుకోలేదు వాళ్లు-అందుకని చూద్దాంలే అన్నాను."

"సరే అనలేకపోయారా? స్నేహితులు గదా! అసలు పెళ్లికే పిలవాల్సింది. ఎవ్వరూ రానేలేదు."

"అనవసరం ఖర్చులెందుకు రాధా! మనం ఇద్దరం కలిసి ఇవ్వాలిట పార్టీ. నా కిలాటివంటే తలనొప్పి నువ్వు భోజనం చెయ్యడంలేదేం?" అన్నాడు త్రేణుపుతో తినడం ముగించి చెయ్యి కడుక్కొంటూ.

"తరవాత తింటాను."

"అదే మంచి పద్ధతి నిజానికి వొడ్డిస్తూ తినడం, తింటూ వొడ్డించడం రెండూ కష్టమే!" తన జోక్ చాలా నచ్చింది సుందరానికి. పెద్ద నవ్వుతో లేచి వెళ్లేడు.

వేరే కంచంలో మిగిలినది పెట్టుకుని తిని రాధ పుస్తకంచదవడంలో నిమగ్నమై పోయింది. క్రమంగా ఆమెకి చాపమీద అలవాటైపోయింది. అతని గుర్రు కూడా అలవాటయింది. చిన్న చిన్న విషయాలలో జీవితాన్ని బాధమయం చేసుకోవడం కన్న సరిపెట్టుకోడం నేర్చుకుంటే ఇటు తనకీ అటు తండ్రికీ

కొంతఅయినా సంతోషం మిగులుతుందనే నిర్ణయానికి వొచ్చిన రాధ ప్రతి నిమేషమూ జీవితంతో పోరాడుతోంది. ఆ పోరాటం అంతా తన లోలోనే జరుగుతోంది. బయటికి ఏమీ తెలియనీకుండా ఆమె జాగ్రత్తపడుతోంది. కళ్ల ఎదురుగా ఉన్నదానినే గుర్తించలేని మనషులు హృదయాల అంతరాంతరాలలో నిశ్శబ్దంగా కొనసాగుతోన్న సపురాలని అసలే గుర్తింపలేరని రాధకి తెలుసును. కాని ఆమెలో హృదయం ఉంది. ఆశ ఉంది. ధైర్యం ఉంది.

శారీరకంగా అతను చాలావరకు దూరంగా ఉండడం ఆమెకి కొంత శక్తిని ఇచ్చింది. మొదటి అనుభవాలు ఆమెలో కలిగించిన ఆశాభంగం, జుగుప్స దానితో కొంత తగ్గాయి. అదంతా జీవితంలో ఒక భాగం. బహుశా, చిన్న భాగం. జీవితంలో మిగిలినవైనా కలలుగా కరిగిపోకుండా జాగ్రత్తపడడం ఆమె ప్రయత్నం. అందుకే, ఒక్కొక్కసారి అతని మాటలూ, ప్రవర్తనా, ముల్లులాగ గుచ్చుకున్నా, ఊపిరి బిగబట్టి ఆ క్షణాలని వెనక్కి నెట్టుకోవడం ఆమె నేర్చుకొంటోంది.

ఆ రాత్రి రాధ బాగా నిద్రపోలేకపోయింది. మర్నాడు ఉదయం లేచేసరికి ఆలశ్యం అయింది. వంట ముగిసేసరికి తొమ్మిది.

అసహనంతో, చిందులుతొక్కడం మొదలుపెట్టేడు సుందరం. అతనితో ఈ కొన్నిరోజులూ నిద్రించి అప్పుడు మేలుకొన్న ఈ కొత్త భీకరరూపం ఆమెని చాలా భయపెట్టింది. పుట్టిన తరవాత తననలాగ కోపించినవాళ్లూ, తనమీద కేకలువేసినవాళ్లూ లేరు.

అతను అడ్డూ అపూ లేకుండా ఏదో అరుస్తున్నాడు. ఉండీ ఉండీ గొణుగుతున్నాడు.

లోపలినించి దుఃఖమూ కోపమూ కలిసి ఆమెని ఉక్కిరిబిక్కిరిచేసి చేస్తోన్న పని మరింత పాడుచేస్తున్నాయి.

ఏమైనా అందామని ఉంది; కాని, ఒకవైపు ... నిర్ణయాలు, మరొకవేపు ఎంతో కిందికి దిగిపోయిన ఆత్మాభిమానమూ అవన్నీకాక గొంతుకకి అడ్డుపడిన చిక్కటిబాధా ఆమెని మాటలాడనివ్వలేదు. ఆమె ఏమీ అనకపోవడం అతన్ని మరింత ఉడికించింది. ఇవేళ పూర్తిగా బస్‌లో వెళ్లాలి వెళ్లినా ఆలశ్యం కావొచ్చు. ప్రమోషను రావాల్సిన రోజులు

ఎలాగో భోజనం అయిందనిపించి సుందరం తొందరగా వెళ్లేడు. అప్పటికి తొమ్మిదిన్నర.

స్నానంచేసి, పుస్తకం పట్టుకుని చాలాసేపు కూర్చుని తరవాత భోజనానికి కూర్చుంది రాధ. చాలా తక్కువ ఉంది. కాని అదికూడా తినలేకపోయింది. ఆ తరవాత చాలాసేపు నిద్రపోయింది.

ఆ తుఫానునించి కొంతవరకూ సర్దుకునేసరికి వారంరోజులు పట్టింది రాధకి. ఆ సాయంత్రంనించీ సుందరం ఏమీ జరగనట్టే ప్రవర్తించాడు. ఆమె కొంత ఉదాసీనంగా ఉన్నా, ఆ సంగతి అతను గమనించినట్టే లేదు. ఆమెలో ఏమి జరిగినా, దాని ఫలితం అతనిమీద ఉండదనే ఆమె గుర్తింపు మరింత బలవత్తరం అయింది.

ఆ వారమూ గడిచాక రాధలో ఒంటరతనపు బాధ మరికొంత ఎక్కువ అయింది. ఇక్కడికి వొచ్చాక ఆమె గడప దాటలేదు. కిటికీలోనించి కనిపించేదీ, పుస్తకాలు మనసుకి తెచ్చేదీ మాత్రమే ఆమె ప్రపంచం. ఇంతకు ముందామెకి సినిమాలంటే విపరీతమైన సరదా ఉండేది. ఇక్కడికి వొచ్చాక ఒకసారి అడిగి కాదనిపించుకున్నాక మళ్లీ ఆ మాట ఎత్తడానికి ఆమె ఇష్టపడలేదు. అతనూ ఆ మాట ఎత్తలేదు.

ఆ తరవాత కొంచెం రోజులు మామూలుగా గడిచాయి. తండ్రి ఆరోగ్యం బాగానే ఉన్నట్టు ఆ రోజు ఉత్తరం వొచ్చింది. మరోవారం పది రోజుల్లో వొస్తాననికూడా రాశాడు. రాధ చాలా ఆనందంగా ఉంది. ఆ సాయంత్రం సుందరం కూడా హుషారుగా ఉన్నాడు. అతని ప్రమోషన్ విషయం నిర్దిష్టంగా తెలిసింది.

"ఏమిటంత సరదాగా ఉన్నావు?" అన్నాడు కుర్చీలో కూర్చుని.

"నాన్నగారు ఉత్తరం రాశారు."

"అలాగా! గుడ్!"

"ఆరోగ్యం బాగుందిట."

"మంచిమాట రాశావు."

"వారం పదిరోజుల్లో వొస్తారుట."

"చాలా సంతోషం అని రాయి."

"అలాగే."

"అది సరేగాని, ఒకసారి మనం సినిమాకి వెళ్లాలి రేపు ఆదివారం. వెళ్దామా?" ఆ రోజు అతను కాదన్న సంగతి జ్ఞాపకంవొచ్చి "ఎందుకులెండి! డబ్బు దండగ" అంది రాధ.

"అదీ నిజమే. మా అమ్మ అన్నట్టు- పుణ్యమా పురుషార్థమా?"

"అవును. ఏమీ లేదు."

"నువ్వు చాలా తెలివైనదానివి రాధా!"

పొడిగా నవ్వి, "నా తెలివితేటలకేంగాని, రేపు వెళ్ళి పప్పులూ ఉప్పులూ బియ్యమూ నూనే పంచదారా తేకపోతే సరుకులు లేవు" అంది రాధ.

"అప్పుడే నిండుకున్నాయా? నెల మధ్యలో ఎలాగ తేను?" అన్నాడు సుందరం.

"బజారుకి వెళ్ళి తెండి. ఇవేళకి ఫరవాలేదు. రేపుమాత్రం తప్పదు."

సుందరం లెఖ్ఖవేశాడు. కిందటినెల అమ్మకి పంపగా మిగిలినదంతా రేపు సరుకులకే అయిపోయేలాగ ఉంది. కాని, ఏంచెయ్యడం? ఈ మధ్య ఖర్చులన్నీ రాధ పెడుతోంది ఆమె ఎంత తెచ్చిందో తెలీదు.చెప్పలేదు. తాను అడగనూలేదు. అడిగితే తన మర్యాద నిలవదు. బహుశా ఆమె దగ్గరకూడా డబ్బు అయిపోయి ఉంటుంది.

రాధ ఏదో రాస్తోంది. ఉత్తరం కాబోలు ననుకున్నాడు.

"ఏమిటంత శ్రద్ధగా రాస్తున్నావు?" అని అడిగాడు సుందరం.

లిస్టు. మీరక్కడికి వెళ్లేక తప్పులుచేస్తే ఎలాగ?"

"చూడనీ."

"ఒక్క నిమిషం ఆగండి."

పూర్తిచేసి అతనికి ఇచ్చింది లిస్టు.

అన్నీ చదివేసరికి అతనికి మతిపోయింది.

సబ్బులు; నాలుగు

ఇంతకుముందు ఒక్క సబ్బు రెండేసి నెలలు వొచ్చేది. రాధ మరీ అన్యాయం రోజుకి రెండుసార్లూ, ఒక్కొక్కప్పుడు మూడుసార్లూ స్నానం చేస్తుంది. ప్రతీ సారీ సబ్బుతో తోముకుంటుందిలా ఉంది.

అలాటివే చాలా వున్నాయి. తాను పుల్లతో పళ్లు తోముకుంటాడు. ఆమెకి బ్రష్, పేస్టూ కావాలి. తలనూనె. ఇంకా, ఇంకా.

చాలాసేపు లిస్టుచూస్తూ కూర్చున్నాడు సుందరం. చివరకి, కొన్ని తెచ్చి కొన్ని తేకుండా వొచ్చి ఆమె ఏమైనా అంటే పొదుపుమీద ఒక ఉపన్యాసం ఇవ్వాలని అనుకున్నాడు.

మర్నాడు సాయంత్రం అత్యవసర వస్తువులు మాత్రం తెచ్చి ఇచ్చాడు.

రాధ అన్నీ చూసి, ఏమీ అనలేదు.

సుందరమూ ఇంక ఏమీ అనలేదు. ఆమె ఏమైనా అంటే చూసుకోవొచ్చు లేనని ఊరుకున్నాడు.

5

భూషణం రాధ తండ్రి రంగారావుకి ఏదో దూరపు చుట్టం. అతని ఇల్లు రాధ ఉన్న ఇంటి వీధిలోనే ఉంది. రంగారావు బాగున్న రోజుల్లో ఆ స్థలం కొని పించి ఇల్లు కట్టించడానికి తానే కారణం అని తరుచు జ్ఞాపకంచేస్తూ ఉంటాడు భూషణం. అందులో కొంత నిజం లేకపోలేదు. అయితే, ఆ బేరంలో చాలా డబ్బు తినేశాడు అని రంగారావు రాధకి చెప్పేడు. అదీకాక భూషణం రకరకాల వ్యవహారాల మనిషి. అతను చాలా మందిని నమ్మించి డబ్బు కాజేశాడనీ, బయటికి రాకూడని వ్యాపారాల్లో ఆయన చెయ్యి ఉందనీ అందరూ చెప్పుకుం టారు. ఈ మధ్య సినీమావాళ్ళతోకూడా ఏదో సంపర్కం పెట్టుకుని ఒకరిద్దరు ప్రొడ్యూసర్ల కొంపలు ముంచాడనికూడా అక్కడా అక్కడా చెప్పుకుంటూ ఉంటారు. రంగారావుకీ అది తెలుసును. కాని, భూషణం దగ్గర జాగ్రత్తగా ఉండడంకన్నా ఆయన చర్యలేవీ తీసుకోలేదు. ఇల్లు వ్యవహారంకాక మరొక్క సారి అతని మాటమీద రంగారావు మరో చిన్న వ్యాపారం చేశాడు. అందులో రెండువేల పైచిలుకు భూషణం కాజేశాక మరికొంత నష్టానికి ఒప్పుకుని రంగా రావు విరమించుకున్నాడు. కాని, ఇక్కడ ఈ ఇల్లు ఉండడానా, పూర్వపు చుట్ట రికం దృష్టిలో పెట్టుకునీ అతను భూషణాన్ని ఏమీ అనలేదు. కాని, అతనికి భూషణం రహస్యాలు కొన్ని తెలుసును. భూషణం అతనికి దూరంగా ఉండి, గౌరవించడం నేర్చుకున్నాడు.

రాధ ఆ ఇంట్లోకి వచ్చాక అతని ఇంటికి వెళ్ళలేదు. అతనంటే ఆమెకి ఒక రకమైన భయం. ఎందుకో ఆమెకే తెలీదు. కాని అతని భార్య సీత అంటే రాధకి చాలా అభిమానం. ఒకసారి సీతవొస్తే బాగుండునని అనుకుంది రాధ. కాని ఇన్నాళ్ళవుతున్నా సీత రాలేదు. భూషణం కొడుకు కుమార్ అన్నా రాధకి భయమే. ఒకటి రెండుసార్లు నాన్నతో వాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళినప్పుడు తండ్రీకొడు కులు తనని చూసిన చూపులు ఆమెకి ఇప్పటికీ జ్ఞాపకంఉన్నాయి. అందుకే సాహసించి వాళ్ళింటికి వెళ్ళలేకపోయింది. కాని, చెరలాటి ఇంట్లో జీవితం రోజు రోజుకీ రాధని మరికొంత బాధపెడుతోంది.

ఆ పరిస్థితుల్లో ఒకనాడు భూషణం వచ్చాడు.

మధ్యాహ్నం రెండవుతోంది. పుస్తకం చదువుతూ నిద్రపోతోంది రాధ. కళ్లు నులుముకుంటూ వెళ్లి తలుపు తీసింది. భూషణ్‌ని చూసి ఆశ్చర్యపడింది.

"అంత ఆశ్చర్యంగా చూస్తావేం రాధా! ఎప్పుడో రావలసింది, పనులు ఎక్కువైపోయాయి—రాబడి తగ్గిపోయింది" అంటూ లోపలికివొచ్చి కూర్చున్నాడు. రాధ ముఖం కడుక్కొని వొచ్చింది.

"మొన్న బజారులో కనిపించావు, పలుకరిద్దామనుకున్నాను. కాని నాతో ఇద్దరు ప్రౌఢ్యూసర్లు ఉండడాన్న ఎందుకులే అని ఊరుకున్నాను. అయినా వాళ్లు ఊరుకోలేదనుకో! వాళ్లేమన్నారో తెలుసా?"

"ఏమంటే ఏంలే బాబాయ్! పిన్ని బాగుందా?"

"బాబాయ్ అంటావేమిటి రాధా ఎన్నిమార్లు చెప్పినా? మామయ్యా అని పిలూ. మీ నాన్న కాదన్నాడు గానీ కుమార్‌కి నిన్ను చేసుకుందామనుకున్నాను"

అదంతా ఎప్పటి కథలే! అయినా, నిన్ను బాబాయ్ అని పిలవాలనిపిస్తుంది. సీత పిన్ని ఎలాగ ఉంది?" అంది రాధ

"బాగానే ఉంది. నిన్నొకసారి పిల్చుకు రమ్మంది. చాలా సార్లు చెప్పిందిలే. కాని, కొత్తకాపురం—పానకంలో పుడకలాగా ఎందుకులే అని నేను ఊరుకున్నా. ఆవిడ ఊరుకోలేదు. అది సరేగానీ, అలా చిక్కిపోయావేం? నీళ్లు నీ అరోగ్యానికి పడలేదా?" అన్నాడు తాపీగా చుట్ట వెలిగిస్తూ భూషణం.

"నేను బాగానే ఉన్నాను,"

"అది నిజమేలే. నువ్వెప్పుడూ బాగానే ఉంటావు. మీ అమ్మ అందం అంతా నీకు వొచ్చింది. దానికి వడ్డీమీద వడ్డీ వొస్తున్నట్టు అది రోజురోజుకీ ఎక్కువౌతోంది!" అంటూ వొంకరగా ఒక చిటనవ్వు నవ్వేడు భూషణం. అతని మనసులోని నలుపంతా ఆ ముఖంలోనూ కళ్లలోనూ ప్రస్ఫుటం అయ్యేలాగ నవ్వేడు.

"వావో. టీ తెస్తాను" అని లేచింది రాధ.

"నేను టీ తాగనుగా! కాఫీ ఇయ్యి" అన్నాడు భూషణం.

"సరే" అని రాధ లోపలికి వెళ్లింది. ఉన్న కొంచెం గుండతో కాఫీ చేసి తెచ్చింది. తాగి, మెచ్చుకుని, "గొప్పగా ఉంది. నువ్వు తెచ్చుకోలేదేం?" అన్నాడు భూషణం.

"సాయంత్రం తాగుతానులే. ఈ టైములో నా కలవాటు లేదు" అంది రాధ. నవ్వి, "పెళ్లి అయ్యాక చాలా మారిపోయావు రాధా!— నీ కాఫీ అలవాటు

కాకపోతే ఈ ఒక్కసారి నాతో కలిసి తాగాలని ఉంటుందనుకున్నాను. నా బేడ్ లక్ " అన్నాడు భూషణం.

రాధ మాట్లాడలేదు. ఇతనింక వెడితే బాగుండును అనుకుంది.

"ఆ ప్రొడ్యూసర్లు మాట చెప్తూ ఊరుకున్నాను— వాళ్లు పిక్చర్ తీస్తున్నార్లే. అందులో హీరోగారి చెల్లెలు పాత్ర ఒకటి ఉంది. ఆ అమ్మాయి-అదే, కథలో-అపురూప సుందరి. ఇప్పటిదాకా వాళ్లకి ఏ మొహమూ నచ్చలేదు. నిన్ను చూసేటప్పటికి వాళ్లిద్దరికీ ఒక్కసారి మతిపోయింది. స్క్రీన్ టెస్టు కూడా లేకుండా బుక్ చేసుకుంటారట.

"థేంక్స్ బాబాయ్! కాని నాకు సినిమాలు వొద్దులే."

"అంత తొందరపడకు రాధా! మీ ఆయన్నీ అడిగి చూడు. పాపం! ప్రమోషను వొచ్చినా అతని దరిద్రానికి అంతం లేదు. కప్పు కాఫీ తాగడానికి పంచవర్ష ప్రణాళిక అంత హంగామా. నానా అవస్థా పడుతున్నాడు."

"ఆయనకి ప్రమోషన్ వొచ్చిందా!" అంది రాధ అప్రయత్నంగా. వెంటనే నాలిక కరుచుకుంది.

"ఏం? చెప్పలేదా? పుట్టినరోజున నీకు బహుమతి తెచ్చి ఆరోజు చెవిలో చెప్తాడు కాబోలు పెళ్లయిన వేళావిశేషం. సంవత్సరానికి గాని రాదనుకున్న ప్రమోషన్ నెల తిరక్కుండా వొచ్చింది. ఈ పిక్చర్లో నువ్వు చేశావంటే ఓ! చూడు! వొద్దన్నా-సూపర్‌హిట్ పిక్చరిది. నీ గుమ్మముందు క్యూలో నిలబడతారు ప్రొడ్యూసర్లు."

"నా కిష్టంలేదులే "

"అలా కొట్టిపారెయ్యకు రాధా! మీ నాన్నకి గుండెజబ్బు తప్ప మిగల్లేదు. నువ్వు పాపం! ఇక్కడ పడ్డావు. చీర కొనాలంటే, సినిమా చూడాలంటే ఆలోచించి, డబ్బులు లెఖ్ఖచూసి మానెయ్యాలి! పదేళ్లు పోతే ఈ అందం ఉండదు. ఆ మోజు పోకుండానే, ఆర్జించుకోవాలి. చెప్పేనుగా! మీఆయన్ని అడిగి చూడు."

నీరసంగా లేచి చుట్ట మళ్లీ వెలిగించి పొగలు వొదులుతూ వెళ్లిపోయాడు భూషణ్. పనిమనిషి లోపలికి వొస్తూ, "చుట్టాలా అమ్మా?" అంది.

"అఁ! చుట్టలూ, చుట్టాలూను" అంది నిట్టూరుస్తూ రాధ. ఈ భూషణ్ తనని చాలా ఇరకాటంలో పెట్టేడు. ఆయన్ని గురించి ఆరాతీసినట్టు ఉన్నాడు. ఈ

సినిమా అవకాశం మాట ఆయనకి చెప్తే? వీధిలో నిలబడితేనే సహించలేనివాడు అంతమందిలో వేషాలు వేసి నటించడానికి అంగీకరించక పోవచ్చు. ఆ డబ్బు చూసి ఈ అనుమానాలని మరచిపోనూవొచ్చును. లేదా ఆ మాట తెలియగానే అతను మరింత అనుమానంతో తన జీవితాన్ని ఇంకా నరకం చెయ్యవొచ్చును. ఏ మనిషి ఏ పరిస్థితిలో ఎలాగ చేస్తాడో చెప్పడం కష్టం. ఆ చేసేవాటికి ఫలితాలు ముందే తెలుసుకోవడం ఇంకా కష్టం.

తల దిమ్ముగా ఉంది. కాఫీ తాగితే బాగుండును. కాని, ఇంట్లో పొడిలేదు. పనిమనిషిని పంపి కొంచెం కాఫీపొడి తెప్పించి కాఫీ చేసుకుని తాగింది రాధ. ఈ మనిషికి నెలకి మూడు రూపాయలని చెప్తేనే 'అయినా ఆ మాత్రం సంసారానికి పనిమనిషికూడా ఉండాలా' అన్నాడు సుందరం. నిజానికి నెలకి పాతిక రూపాయలు తీసుకొంటూందని తెలిస్తే అతనిక ఏమైనా అనొచ్చు! భోజనం తగ్గినా బాధలేదు గాని రాధ గిన్నెలు తోమడం మాత్రం చెయ్యలేదు. చేతులు సుకుమారంగా ఉన్నాయనే కాదు; అలాగే ఉండాలని ఆమె కోరిక. ఆ నొప్పి భరించలేదు. నిజానికి ఎలాటి మంటలూ నొప్పులూ భరించలేదు రాధ.

నాన్న వొస్తే బాగుండును. ఉత్తరం రాసి వారం రోజులైంది. ఈవేళో రేపో అయినా రావాలి. వొస్తే భూషణం చెప్పింది చెప్పాలి ఈలోగా ఆయనకి ఇష్టమైన వేవైనా చెయ్యడానికి సరంజామా తెచ్చుకోవాలి. ఇవేళ కుదరదు. రేపు.

దగ్గర ఉన్న డబ్బు చాలా తక్కువగా ఉంది. నాన్న వొచ్చాక తీసుకోవాలి.

పనిమనిషి వెళ్లిపోయింది.

రాధకి ఈ రోజు మరీ అసంతృప్తిగా ఉంది. బజారుకి ఏ రెండు మూడు రోజులకో ఒకసారి వెళ్లడం తప్పితే బయట ఎలా ఉందో తెలీదని మళ్లీ అనిపించింది ఆమెకి. ఈ మధ్య మరీ ఊపిరి సలపటం లేదు. పుస్తకాలు తెచ్చుకుంది గనక కాని, లేకపోతే ఈ సరికి పిచ్చిఎత్తేది.

లైబ్రరీలో చేరాలి. అలా అయితే కనీసం ఆ కాలక్షేపమైనా కొంత కాలం పాటు ఉంటుంది.

సుందరం ప్రమోషను వొచ్చినమాట ఎందుకు చెప్పలేదో! జీతం ఎక్కువ అయిందంటే తాను అడుగుతుందనా? అంత నీచంగా ఆలోచిస్తాడా? చాలా వాటికి తానే ఖర్చుచేస్తోందని అతనికి తెలుసు. అయినా ఇంకా

అశాంతిగా ఉంది రాధకి.

భూషణం నిజానికి ఎలాటి మనిషి!

వొలుచుకు తినేలాగ చూస్తాడు తన వొంక. అది చాలామందికి ఉండే జబ్బే. బాబయ్యా అని పిలవడం కిట్టదు.

"భూషణం ఏంచేసినా అందులో పూర్తిగా స్వార్థం ఉంటుందమ్మా! అతనేం చెప్పినా ఒక మోసంలో మొదటి మెట్టుగానో రెండో మెట్టుగానో తీసుకుంటే క్షేమం" అన్నాడు తండ్రి ఒకసారి ఏవో సందర్భంలో.

అతనేదో ఎత్తుమీదనే వొచ్చాడు.

పెద్ద ఎత్తు. ఎంచేతంటే, చాలా శ్రమపడుతున్నాడు.

ఏమిటది?

తాను అందంగా ఉంటానని ఆమెకి తెలుసు. చిన్నప్పుడు స్కూల్లో ఒకసారి కృష్ణుడి వేషం వేసిందట. నాన్న చెప్పేవారు. అది జ్ఞాపకం తెచ్చుకుని మురిసిపోడం ఆయనకి సరదా. తనకి జ్ఞాపకమే లేదు. అది తప్ప తనకి అనుభవం లేదు. సినిమావాళ్లకి తనమీద కన్నుపడేంత ప్రత్యేకత తనలో ఏమీ లేదు. ఇదంతా భూషణం పన్నుగడలో భాగం అనుకుంది రాధ. అతని మనసులోని చీకటి దారుల్లో ఏదో ఒక దానిలో ఈ పథకం ఉంది.

న్యాయంగా ఇదంతా సుందరానికి చెప్పి అతనినించి సలహా, రక్షణ తీసుకోవాలి. కాని, సుందరానికి ఈ వార్త ఎలాటి భావన కలిగిస్తుందో ఆమెకి తెలీదు. దైహికంగానే కాదు; మానసికంగా కూడా అతనికి చాలా దూరంగానే తాను ఉన్నానని రాధకి తెలుసును. నేడో రేపో తండ్రి వొస్తే చూసుకోవొచ్చులే అని ఊరకుంది రాధ. ఆయన నించి మళ్లీ ఉత్తరంలేదు. వొస్తున్నట్టు టెలిగ్రామూ లేదు. ఆయన ఎందుకు రాలేదో! ఈ బాధ ఆమెలో క్రమంగా ఎక్కువ కాసాగింది.

ఆ రాత్రి సుందరం కొంచెం మారినట్టు కనిపించింది ఆమె కళ్లకి.

రోజులాగ భోజనంచేసి వెళ్లి నిద్రకి ఉపక్రమించలేదతను. ఆమె వొడ్డిస్తూంటే వొద్దనకుండా తిని లేచేమనిషి ఇవేళ ఆమెనీ తనతో కూర్చోమన్నాడు. పదిరోజులనించి తనమీదలేని ధ్యాస ఈ రోజు కలిగినట్టుంది అనుకుంది రాధ. ఆ కొద్ది నిమిషాలు తన విధి నిర్వర్తించడం ఆమెకి పెద్ద గండంలాగ ఉంది. విశ్రాంతి దొరికినకొద్దీ ఆ అనుభవం ఆమెకి చేదెక్కుతోంది. ఏం చెప్పి తప్పించుకోడమా అన్న ఆలోచనలో పడింది.

కాని సుందరం ఉద్దేశం వేరుగా ఉంది.

రంగా రిపేర్లుచేయించాలి. లేకపోతే రాబోయే వర్షాకాలంలో ఒకటి రెండుగోడలు పడిపోయే ప్రమాదం ఉంది. అదీకాక పెంకులు తిరగవేసి నేయించకపోతే వర్షాల్లో తలదాచుకునే యోగం ఉండదు. ఏడెనిమిది వొందలు అర్జంటుగా కావాలి

అది ఆమె ఉత్తరంలో మొదటి భాగం.

ఆ ఇల్లు అమ్మితే తలదాచుకోడానికి పట్నంలో అతని ఇల్లు తప్ప ఆస్కారం ఉండదు. వడ్డీయేమో పెరిగిపోతోంది. ఏలాగేనా పదివేలు కావాలి. తనదగ్గర ఉన్న కట్నం డబ్బు ఇంటి ఖర్చులకి క్రమంగా ఖర్చు అవుతూంది. ఎలాగో లాగ ఏర్పాటు చేసి సంవత్సరాంతంలోగా ఆ పదివేలూ జతచేసి తేవాలి. లేక పోతే దిక్కులేనివాళ్లయి పోతారు— అతని పంచకే వొచ్చి తల దాచుకుంటారు.

అది మిగిలిన భాగం.

ఉత్తరం నాలుగుసార్లు చదివి చాలా బాధపడ్డాడు సుందరం. అమ్మమీదా చెల్లెలిమీదా అతనికి విపరీతమైన అభిమానం. వాళ్లికక్కడికొస్తే వాళ్లకీ తనకీ కూడా సుఖం ఉండదు. అదీకాక ఆ ఇల్లు తమ చెయ్యిదాటిపోకూడదనే కోరిక అతనికి చాలా గాఢంగా ఉంది. అమ్మకీ ఆ ఇల్లు అంటే ప్రాణం అని అతనికి తెలుసును.

ఇన్ని వొందలూ, ఆ వేలూ తన కెక్కడినించి వొస్తాయి? ప్రమోషను వొచ్చాక కాస్త 'తడి'ఉన్న సీటు దొరికితే కొంచెం మెరుగ్గా ఉంటుంది. ఇప్ప టికే రాధ ఆ సామానూ ఈ సామానూ అని చాలా ఖర్చుపెట్టిస్తోంది. అవి అసలు లేకపోతే పరువుపోతోంది గనక కొన్ని అయినా తెచ్చి పడేయకతప్పదు. ఇంతకు ముందులాగ— అంటే పెళ్లిఅయి సంసారంపెట్టేలాగ కూడా మిగ లడం లేదు.

కాని, రాధ దగ్గర చాలా డబ్బు ఉండితీరాలని అనుకున్నాడు సుందరం. లేకపోతే తాను కొనని సామాన్లన్నీ ఇంట్లోకి ఎలాగ వొస్తున్నాయి? రోజూ కూర లెలా వొస్తున్నాయి? మామగారి దగ్గర చాలా ఉందని అతను అంచనా వేశాడు. ఏనుగు చచ్చినా వెయ్యి రూపాయిలన్నట్టు చితికిపోయిన ఆయన దగ్గర ఇంకా చాలా ఉండితీరాలని అనుకున్నాడు సుందరం. తానూ రాధా కాక ఆయనికి ఉన్న దెవరూ? ఇవేళ కాకపోతే రేపైనా తనకి రావల్సిందే కదా! అది ఇవాళే అయితే పోలేదూ?

అనుకున్న కట్నం ఇచ్చేక ఇంకా ఇవాల్సిన న్యాయం ఏముందన్న ప్రశ్న సుందరం వేసుకోకపోలేదు. కాని, 'కులం' తక్కువ పిల్లని తాను చేసుకున్నాడు. ఆ ఒక్క కారణానికే అడిగిన దెంతైనా ఇచ్చి ఉండేవారు. వాళ్లన్న దానికి తానూ అమ్మా అంగీకరించారు. అదీకాక—ఆమె చాలా స్వేచ్ఛతో పెరిగింది. ఈ కాలపు అమ్మాయిలు చిన్నప్పట్నించీ సాహసకృత్యాలు చేస్తూఉంటారని చాలామంది అతనికి చెప్పేరు. ఆ విషయం చాలా పుస్తకాలలో అతను చదివి నేర్చుకున్నాడు కూడా. పెళ్లి ముందర ఆమె ఏమిచేసిందో అతను విశాల హృదయంతో అడగనేలేదు. ఇప్పుడు ఆమెకు ఎంత స్వేచ్ఛ ఇస్తున్నాడని? ఉదయంపోతే రాత్రి రావడం- మధ్యన ఆమె ఏంచేస్తుందో తనకి తెలీదు. రాత్రి కూడా ఆమె వేరుగా పడుకుంటుంది. తన అవసరాలు చాలా తక్కువ కనక ఆ విషయం అతను హృదయవైశాల్యంతో క్షమించాడు. కాని, మరో మొగుడైతే అలాగ ఆమెని దూరంగా ఉండనిచ్చేవాడా? తాను కాబట్టి దానికి ఆమె కృతజ్ఞత చూపడానికి ఒకేమార్గం ఉంది. డబ్బు. అది ఆమెకన్నా తనకే ఎక్కువ ఉపయోగం.

అంతరాంతరాలలో సుందరం మరో ఆలోచన పెట్టుకున్నాడు. ఆమెకి తన భార్యకాగల అర్హత నిజానికి లేదు. అదీకాక ఆమె అనవసరమైనంత చదువుకొంది. తన మూలాన ఆమెకి గృహిణిగా గౌరవం లభించింది. ఆమెకి ఉండవలసిన దానికన్నా ఎంతో ఎక్కువ స్వేచ్ఛ ఉంది. తాను ఇంట్లో లేనిసమయాలే నిజానికి చాలా ఎక్కువ. వాటిలో ఆమె ఏంచేస్తోందో? అంతా ఆలోచిస్తే మానవశరీరం చాలా హీనమైనది. అనేక కోరికలకి అది పుట్టిల్లు. ఇన్నాళ్లూ తాను ఆమెని కనిపెట్టి ఉంచడంగాని ఆమెమీద ఎలాటివీ ఆంక్షలు విధించడం కాని చెయ్యలేదు. భూషణం వొచ్చి తనని కలిసి ఇంటికెళ్లి రాధని చూసినట్టు చెప్పేడు. ఆమే ఆ విషయం తనకి చెప్పనేలేదు. అతనిమాటే చెప్పకపోతే, అంతకన్నా గోప్యంగా ఉంచాల్సిన అతిథులు ఎవరెవరో వొచ్చి ఉండడం అసంభవం ఏమీకాదు పరిస్థితుల వల్లనైతేనేం, తన నైజం వల్లనైతేనేం, ఆ విషయాలలోకి తాను తరిచి తరిచి పరీక్షించడం జరగబోయే పనికాదు. మరి ఏదో వండిపడేయడం, ఆ ప్రయత్నంలో తన జీతం హరింపజెయ్యడంకాక రాధ తనకి చెయ్యగలిగేది ఆర్థికంగానే. నిజానికి ఆమెనించి డబ్బు తీసుకుంటూన్నందుకు రాధ కృతజ్ఞురాలిగా ఉండాలి.

ఈ ఆలోచనలే ఆ రాత్రి అతని మనసులో ఉన్నాయి.

ఆమె మామూలుగా పనులన్నీ ముగిసేక వొచ్చి చాపమీద పడుకుని పుస్తకం తెరిచింది. లోలోపల ఆమెకి భయంగా ఉంది. అతని చెమటవాసన, ఆ దిక్కుమాలిన సిగరెట్లవాసన, ఆమె భరింపలేదు.

"ఇదిగో రాధా! ఇలారా" అన్నాడు అతనిదగ్గర ఉన్న మార్దవం అంతా పెట్టి. అతనిలో అప్పటిదాకా ఉన్న సుగుణం అదొకటి. అనవసరంగా కటువుగా మాట్లాడడు.

"ఎందుకు? ఈ చాప్టర్ అయిపోసింది" అంది రాధ గుండెని గట్టిగా చేసుకుంటూ అతనిలో ఉన్న అంత తక్కువ కోరికని కాదని లేని కసిని అతనిలో కలిగించాలని లేదు ఆమెకి. రెండు నిమిషాలకోసం_ కాకపోతే మరోసారి స్నానం. అంతేగా!

"అదికాదులే_ నీతో మాట్లాడాలి" అంటూ కూర్చున్నాడు సుందరం.

తేలికపడి, పుస్తకం పక్కకిపెట్టి తానూ కూర్చుంది రాధ.

కొంచెంసేపు ఎలాగ ప్రారంభించాలోనని ఆలోచిస్తూన్నట్టు ఆగి, "అమ్మ ఉత్తరం రాసింది" అన్నాడు సుందరం.

"బాగున్నారా? లక్ష్మి బాగా చదువుకుంటూందా?"

"ఏదో అలాగే. అక్కడి పరిస్థితులు నీకు తెలుసునుగదా! దాని పెళ్లి_ అది అయితేగాని అమ్మకూ శాంతి ఉండదు. నాకూ ఉండదు ."

"నిజమే "

"అసలే ఆడపిల్ల పెళ్లి కష్టం. అందులో_ రాధా! నువ్వేమీ అనుకోకు. నా ఉద్దేశం చెప్పడంలేదు_ అందులో అందరూ నువ్వేదో కులంతక్కువ దానివని అనుకుంటున్నారుట. అందుచేత దానికి సంబదం రావడం కష్టంగా ఉంది "

రాధ మాట్లాడలేదు.

"దానికేంలే! నువ్వేం బాధపడకు. మరో వెయ్యో రెండువేలో గుంజే ప్రయత్నం అది. అంతేకాని_ ఇంటి రిపేరు వెంటనే చేయించాలిట. వొచ్చేది వర్షాకాలం ఇప్పుడు పనిచేయించకపోతే_ వొంద అయేదగ్గర తరవాత మూడు వొందలవుతాయి. దానికి వెంటనే పంపమని రాసింది నా దగ్గర ఏమీలేదు. సంసారంలోనే పడుతోంది జీతం అంతా మనం ఎలాగైనా పంపాలి "

"నా దగ్గరా లేదు ఇరవైయో పాతికో ఉన్నాయి అంతే" అంది రాధ.

"అంతేనా!" అన్నాడు సుందరం ఆశ్చర్యపోయి.

"అవును కావలిస్తే చూసుకోండి" అంది రాధ.

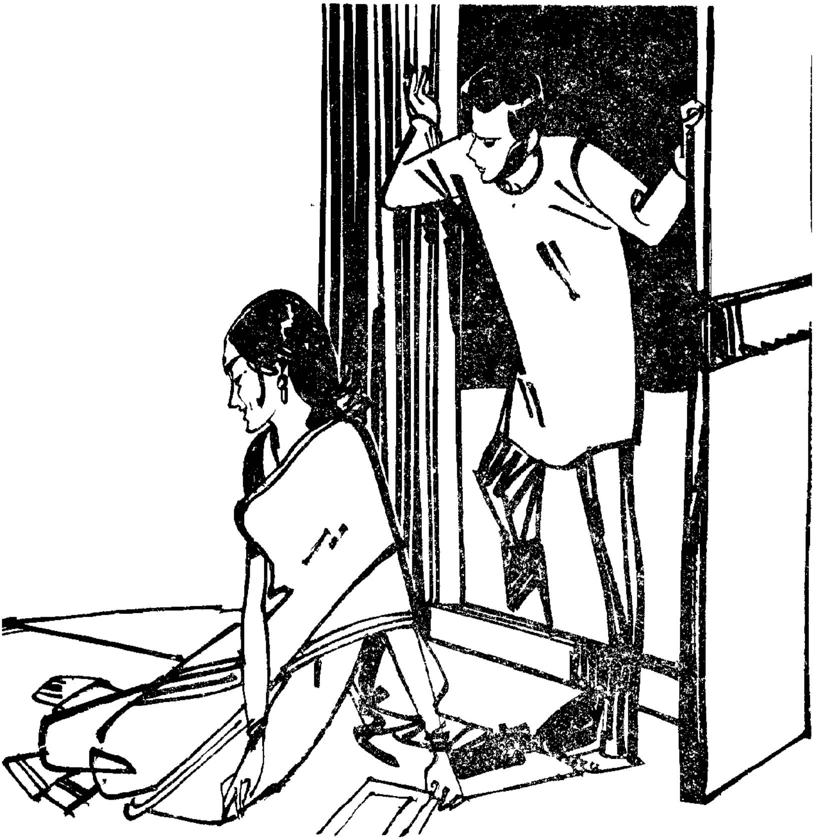

"ఛా! నువ్వేం చెప్తే అది నమ్మతానుకదా! ఎప్పుడైనా ప్రశ్నలడిగానా?" అన్నాడు ఎంతో నొచ్చుకున్నట్టు. అత నన్నదానిలో కొంత నిజం ఉందని రాధకి తెలుసును.

"మరి ?" అంది రాధ.

"నువ్వే చెప్పాలి రాధ! రెండేళ్ళ కిందట అమ్మ దగ్గర ఒక గాజులజత అమ్మేసి కొంత రిపేరుచేయించాం ఇంక ఇంట్లో నగలేమీ లేవు ఇల్లు కూలిపోతే నాన్నా, ఆ ఇంటికోడలికీ తలదాచుకోడానికి ఓ పంచ అయినా ఉండదు " అన్నాడు. పెళ్ళి అయాక అన్నిమాటలు ఒక్కసారి మాటలాడడం అతనికి అదే మొదటిసారి అని గుర్తించిది రాధ.

"నేను_ ఏంచేసేది?" అంది రాధ.

"ఆలోచించు వాళ్ళూ ఇక్కడికి వొచ్చేడం ఒకటే మార్గంలాగ ఉంది.

అయినా నువ్వు ఆలోచించు అప్పుడు అమ్మ గాజులజత అమ్మకుండా ఉంటే.... ఇప్పుడీ సమస్య వొచ్చేదికాదు " అని, సుందరం నిద్రకి ఉపక్రమించాడు.

కట్నంకింద ఇచ్చిన అయిదువేలూ ఏమయాయి ?

తాను తెచ్చిన నాలుగైదు వొందలూ సంసారంలోనే పడ్డాయిగా !- మరి అతని జీతంలో మిగిలినదంతా ఏమౌతోంది ?

ప్రమోషను వొచ్చిన మాటైనా చెప్పలేదు. ఆ జీతంలో పెరుగుదలా, బయటదారికేదీ అన్నీ ఏమవుతున్నాయి ?

అని అడగాలనిపించింది రాధకి. ఆ నిమిషంలో సుందరం తనని కేవలం డబ్బుకోసమే చేసుకున్నాడని ఆమెకి బలంగా అనిపించింది. క్రమంగా తన మీద అభిమానం పెంచుకుంటాడనే ఆశ చావలేదుగాని నీరసించింది.

ఎప్పుడో వొచ్చి ఉండాల్సిన నాన్న రాలేదు ఉత్తరంలేదు.

ఆలోచిస్తూ నిద్రపోయింది రాధ.

6

ఆ వారం అంతా తండ్రికోసం ఎదురుచూస్తూ గడిపింది రాధ.

సుందరం మళ్ళీ ఆనాటిమాట ఎత్తలేదుగాని ఏరోజైనా ఆ విషయం మళ్ళీ ప్రస్తావనలోకి వొచ్చేటట్టు కనిపిస్తోంది. తండ్రి వొస్తే ఆయనేదో ఒకటి చేసి ఉండును..

చివరికి ఉన్న రెండు జతలలోనూ ఒకటి అమ్మింది.

ఆమె షాపులోనించి ఎనిమిది వొందల రూపాయలు తెస్తోంటే కనిపించాడు భూషణం. నిమిషంలో జరిగినది పసికట్టి ఆమె వెనకాలపడ్డాడు.

"నామాట కాదన్నావు. సంసారం అన్నాక అవసరాలు ఉండకపోతాయా ? సుందరం రోజుకి పదీ ఎనిమిదీ పైన తెచ్చుకుంటూన్నా ఏమూలకి రాధా ! అందుకే-నీకూ, నీ అందానికీ సరిపోయే మాట చెప్పేను. ఆ గాజులు తెచ్చుకో, డబ్బియ్యి - నేను తెస్తాను. రేపు కాంట్రాక్టు సంతకం పెట్టు నాలుగు వేలో అయిదు వేలో అడ్వాన్సు తీసుకో " అంటూ ఆమె కాదనడాన్ని గమనించనట్టే, అక్కరలేదు అని ఆమె మాటిమాటికీ అననట్టే-ఇంటిదాకా వొచ్చాడు.

"నాకు సినీమాలు వొద్దు బాబాయ్! ఇలాగ హింసించకు" అంది రాధ.

"సిరి వస్తే చీదరించుకుంటావేం రాధా ! - సుందరంతో మాట్లాడతాను నువ్వు అతనికి చెప్పనేలేదుగా!" అన్నాడు భూషణం.

"ఆ పని చెయ్యి బాబాయ్! నాన్న కోపం నీకు తెలుసును. ఆయన నేడో రేపో వొస్తారు. నీకు చెయ్యగలిగిందంతా చేస్తారు" అంది కోపంగా రాధ.

"కోపం వొద్దు రాధా! నీ మంచికే చెప్పేను." అన్నాడు భూషణం కొంచెం తగ్గి.

"నా మంచి చూడడానికి ఆయన ఉన్నారు. నాన్న ఉన్నారు. నువ్వు శ్రమ తీసుకోకులే బాబయ్యా!" అంది రాధ.

నిప్పులు కురిపించే చూపొకటి చూచి భూషణం వెళ్ళిపోయాడు. ఈమెని సాధించి తీరాలని అతనికి తెలుసును. శ్రమ లేకుండా కమిషన్ వొస్తుందని అనుకున్నాడు. కొంచెం శ్రమపడాలి అంతే.

దీనికి కీలకం సుందరం అని గూడా అతనికి తెలుసును.

అతను వెళ్ళగానే రాధకి తండ్రినించి ఉత్తరం వొచ్చింది. మళ్ళా కొంత ట్రీట్‌మెంట్ తీసుకుంటూ ఉండాడాన్ని వెంటనే రాలేనని ఆయన రాశాడు. త్వరలోనే ఆరోగ్యం కొంత బాగుపడగానే వొస్తాననీ రాశాడు.

కొంత ఉపశమనం కలిగినా రాధకి కొంత బాధకూడా కలిగింది.

ఆ సాయంత్రం మామూలుగానే ఆలశ్యంగా వొచ్చాడు సుందరం. అతనికి తండ్రి ఉత్తరం మాట చెప్పింది రాధ.

విని, "ఆయన బాగుండాలనే ఆశిద్దాం కాని, పెద్దవాడు కదా! అందులో ఇలాటి అనారోగ్యం. మరీ ఆశ పెట్టుకోకు" అన్నాడు సుందరం.

అలా అంటాడని అనుకోని రాధ బాధపడింది. ఎందుకన్నాడోనని ఆలోచించింది. కాని అంతుపట్టలేదు.

మర్నాడు ఉదయం అతను ఆఫీసుకి వెడుతోంటే అతనికి ఏడు వొందలు ఇచ్చింది.

మాట్లాడకుండా లెఖ్ఖపెట్టి, "ఇంతేనా ?" అన్నాడు.

"ఒక వంద ఉంచుకున్నాను" అంది రాధ. అతని ప్రశ్నతీరు చూస్తే చేయరానిదేదో తాను చేసినట్టనిపించింది ఆమెకి.

"ఎందుకూ?" అన్నాడు సుందరం డబ్బు చేతిలోనే ఉంచి.

"ఏవైనా—ఖర్చులుంటాయి " అంది రాధ.

"పది ఉంచుకో. చాలు" అన్నాడు సుందరం.

ముల్లు గుచ్చుకున్నట్టు ఉంది రాధకి. లోపలికి వెళ్ళి ఆ వంద కూడా తెచ్చి ఇచ్చింది.

లెఖ్ఖపెట్టి, ఎనిమిది వందలూ జేబులో వేసుకుని వెళ్ళిపోయాడు సుందరం. రాధకి కొంత బోసిపోయిన చేతులూ, అతని ప్రవర్తనా, కన్నీళ్ళు తెప్పించాయి.

ఆ తరవాత అత్తగారు అతనికి రాసిన ఉత్తరం ఆమె కంటపడింది.

చదివి రాధ తెల్లబోయింది.

ఉన్నదానికి లేనివి కల్పించి చెప్పాడన్నమాట సుందరం.

మొదటిసారిగా అతనిమీద వాలా అసహ్యం వేసింది ఆమెకి. సుందరం దరిద్రంతో బాధపడుతున్నాడని రాధకి తెలుసును. కాని, పెళ్ళి అయాక అతను భర్తలందరిలాగాఉండి కొంచెమైనా అప్యాయత చూపిస్తాడని రాధ ఆశపడింది. భార్య అనే కాదు తాను చాలా అందంగా ఉంటానని ఆమెకి తెలుసును కాని అతను మరీ తన దగ్గరి డబ్బుకోసమే చూస్తున్నాడు. తనూ అతనికి అక్కర్లేదు. దీనికామె ఒక్కసారే సంతోషించడమూ, విచారించడమూ కూడా చేసింది. శారీరకంగా అతను దగ్గరగా వొస్తే భరించలేదు. కాని అతనంత సుళువుగా దూరంగా ఉండిపోవడం ఆమెకి చిత్రమైన అసంతృప్తిని కలుగ జేసింది. అటు తండ్రి ఆరోగ్యం సరీగాలేకా ఇటు కులం పట్టింపుతో ఎవరూ తనని పెళ్లిచేసుకోడానికి ముందుకి రాకా - తండ్రి బెంగ తగ్గించడానికే, సుందరంలో సరిదిద్దలేని లోపాలేవీ కనిపించకా, ఆమె పెళ్లికి సంతోషంగానే ఒప్పుకుంది. పెళ్ళికి ముందు చాలామంది సౌందర్యారాధకులైన యువకులు ప్రేమని ఆఫర్ చేశారు. అది ప్రేమ మాత్రమే పెళ్లికాదు. పెళ్ళి అయాక ఇక్కడ ప్రేమ లేదు.

ఏమీ జీవితం! అని నిట్టూర్చింది రాధ. ఆమెకి ఏడవాలని అనిపించింది. కాని–ఆ పరిస్థితిలో ఏడుపైనా రాలేదు.

ఆ మర్నాడు ఆమె చాలాసేపు ప్రయత్నం లేకుండానే ఏడిచింది.

తండ్రి పోయాడు–అప్పటికి వారం రోజుల కిందట. ఆ వార్తా, అతను చివరి గడియల్లో రాసిన చిన్న ఉత్తరమూ, ఒక చెక్కూ ఆమెకి రిజిస్టర్డ్ పోస్టులో వొచ్చాయి. నాలుగువేల ఆరువొందలకి చెక్కు. అది–ఈ ఇల్లు అప్పటికే రాధ పేరున ఉంది–ఆయన చివరిగా ఆమె కిచ్చినది. ఇంక ఆయనా ఉండడు. ఆదాయమూ ఉండదు. అంతకన్నా ఆమెని భయపెట్టిన ఆలోచన ఏమిటంటే, తనకి మిగిలిన ఆసరా సుందరం ఒక్కడేననే ఆలోచన.

ఆ రాత్రి సుందరం రాగానే వార్త చెప్పి భోరున ఏడ్చింది రాధ.

"ఊరుకో ఊరుకో పాపం! పెద్దవాడు. వెళ్లిపోయాడు మరి–నీకు అన్యాయం చెయ్యలేదుగదా?" అన్నాడు సుందరం.

రాధ తెల్లబోయి చూసింది.

"అదే. దేశంగాని దేశంలో పోయాడు పాపం. అతని ఆస్థి అది.. "

రాధ చెక్ చూపెట్టింది.

పరీక్షగా చూసి, "అంతేనా?" అన్నాడు సుందరం.

"అంటే ?" అంది రాధ దుఃఖం అపుకుంటూ.

"ఇంకా—చాలా ఉండాలిగా!" అన్నాడు చాలా అసంతృప్తితో సుందరం.

రాధ మాట్లాడలేదు.

"అమ్మా నేనూ—ఆ డబ్బుతో ఇంటి అప్పు తీర్చి లక్ష్మి పెళ్లి ఎలాగ చెయ్యడం?—కానీలే రేపిది సంతకం పెట్టి ఇయ్యి" అన్నాడు సుందరం.

రాధకి ఈసారి తన పరిస్థితి పూర్తిగా తెలిసివొచ్చి దుఃఖం హద్దులు మీరిపోయింది. అందుకే ఆమెకి ఏడుపు రాలేదు. ఆ పూట కూడా హోటలుకి దండగ ఖర్చు కూడదనడాన్న ఆమె వంటచేసింది. ఆ వంటలవేపు చూస్తూనే ఉంది. ఆమె లోపల కూడా అంతకన్నా వేడి ఆమెని దహించేస్తోంది.

వొండించంతా వొద్దనకుండా తిని నిద్రపోయాడు సుందరం.

ఆ మర్నాడు డ్రాఫ్టు తీసుకుని సంతకం పెట్టించుకుని వెళ్లేడు అతను. అది కేష్ అయేసరికి వారం రోజులు పట్టింది. డబ్బు పట్టుకుని ఊరికి వెళ్లి అమ్మ చేతిలో పెట్టాడు ఇద్దరూ కలిసి కొంతసేపు విచారించారు — ఇంకా ఎక్కువ లేదని.

"ఖర్చు అయింది కాక అందులో కొంత మిగిలింది కదా! అదీ ఇదీ కలిసి ఆరువేలైనా ఉంటుంది ఇంటిమీద కొంత తీరుస్తాను. వొడ్డీ అయినా తగ్గుతుంది మరో నాలుగువేలతో ఇల్లు మనది అవుతుంది" అంది కాంతమ్మ.

"నాకూ మంచి సీటు వొచ్చిందిలే ఏమైనా దొరుకుతుంది. ఎలాగో చూద్దాం. కాకపోతే—దాన్ని ఉద్యోగం చెయ్యమంటాను" అన్నాడు సుందరం.

"పట్నంలో ఆడదానికి ఉద్యోగం ఏమిట్రా?—అంతమంది మగాళ్ళ మధ్యనా?" అంది లక్ష్మమ్మ కొడుకుని జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తూ. కోడలతన్ని కొంగున కట్టేసుకుంటుందేమోనని ఆమె భయం.

"ఇంట్లో ఒకర్తీ ఉంటుంది కదా ! ఏంచేస్తే ఎవరికెరుక ! అపాటిదానికి ఆఫీసుకే వెళ్లొచ్చు గదా! లేకపోతే మరోపని చెయ్యొచ్చు" అన్నాడు సుందరం. రెండ్రోజుల కిందట భూషణం అతన్ని 'రహస్యంగా' కలిశాడు. మాట వరుసకి అభ్యంతరంచెప్పి, అతనిచేత కొంత బతిమాలించుకొని— 'సరే చూద్దాం' అన్నాడు సుందరం. అతనికి కొత్త ఆశలు పుడుతున్నాయి.

ఆ రాత్రి అక్కడే వుండి మర్నాడు బయలుదేరి తిరిగివచ్చాడు. వొచ్చేసరికి రాధ లేదు. అరగంట అతను బయట కూర్చుని ఏదురుచూశాక వొచ్చింది.

"అయ్యో! సరిగా ఇప్పుడే వచ్చారా?" అంది తలుపు తాళం తీస్తూ.

"నువ్వు సరిగా నేను వొచ్చేముందరే వెళ్లేనంటావు" అన్నాడు ఆమె మాట నమ్మని విషయం దాచకుండా, సుందరం.

రాధ మాట్లాడలేదు.

"వెళ్లిన పనులయాయా?" అన్నాడు సుందరం సిగరెట్ వెలిగిస్తూ.

"సీతమ్మగారి ఇంటికెళ్లేను. ఆమెకి బాగోలేదు" అంది రాధ.

"సీతమ్మ గారో, రామయ్యగారో!" అన్నాడు సుందరం.

అతని కళ్లల్లోకి సూటిగా చూస్తూ, "అది మీ నమ్మకమా?" అంది రాధ.

"నాకేం తెలుసును? నువ్వు స్వేచ్ఛకి అలవాటుపడ్డ మనిషివి- నిన్ను కని పెడుతూ కూర్చోడానికి నాకు టైమ్ లేదు. ఓపికా లేదు. సరేగాని-తినడాని కేమైనా ఉందా?" అన్నాడు సుందరం,

"ఏదో చేస్తాను. ఇంట్లో అన్ని సామాన్లూ లేవు" అంది రాధ.

"ఉన్నది చెయ్యి" అని, నిద్రకి ఉపక్రమించాడు సుందరం— తన మాటలు ఆమెలో రేపిన సంచలనాన్ని గురించి ఆలోచనే లేనట్టు.

రెండు రోజుల తరవాత సుందరం ఆమె ఏదైనా పనిచేస్తే కాస్త కాలక్షేపం అవుతుందని సూచనగా అన్నాడు.

"ఏం పనీ?" అంది రాధ.

"ఏదైనాను—చదువుకున్నదానివి. ఎన్నాళ్లని ఇంట్లో కూర్చుంటావు?" అన్నాడు సుందరం.

"అవును. ఏదైనా గుమాస్తా ఉద్యోగం దొరుకుతుందేమో చూడండి" అంది రాధ.

"అంత సుళువుగా దొరుకుతాయా! నిరుద్యోగ సమస్య ఎలా ఉందో తెలుసుగా! కాని, ప్రయత్నిద్దాం. నువ్వు నాలుగింటికి దరఖాస్తులు పెట్టు పక్కవారి నడిగితే పేపరిస్తారు" అన్నాడు సుందరం.

"అలాగే" అంది రాధ. ఆమెకి ఈ ఆలోచన బాగుంది కాని ఒక్కసారి అతనికి ఇలాటి బుద్ధి ఎందుకు పుట్టిందో ఆమెకి తెలీడంలేదు.

"నీ అందం చూసి అయినా ఎవరో చిన్న ఉద్యోగం ఇవ్వకపోరు

"అలాటిది నా కక్కర్లేదు" అంది రాద.

"మరి అంత అందం ఏంచేసుకుంటావు ? ఎప్పుడైనా ఉపయోగ పడాలి కదా !—లేకపోతే సినిమాల్లో చేరరాదూ ? ఎవరినైనా అడుగుతాను" అన్నాడు సుందరం.

మెరుపులాంటి ఆలోచనవొచ్చి, "ఏం, భూషణం మాట్లాడేడా?" అంది రాధ.

ఒకనాడు వచ్చాడులే. నీకు చుట్టం కదా! అంచేత నాహాను " అన్నాడు సుందరం.

"ఎంత ఇచ్చాడు ?"

"ఏభై " అని, నాలిక కొరుక్కున్నాడు సుందరం. ఆమె చాలా హటాత్తుగా అడిగింది. ఆలోచన లేకుండా జవాబు ఇవ్వవలసి వొచ్చింది.

నాలుగైదు నిమిషాలు రాధ మాట్లాడలేదు.

"ఆ ఏభై కీ- ఏం చెయ్యాలిట మీరు ?" అంది రాధ.

"ఏమీ లేదు. ఊరికినే ఇచ్చేడు. నీకు పువ్వులు కొని పెట్టమన్నాడు. నాకు తండ్రిలాంటివాడు కదా ! కాదనలేక పోయాను. పోనీలే. అభిమానంగా ఇస్తే వొద్దనకూడదని తీసుకున్నాను. అంతే అయినా, అతను చెప్పిందాంట్లో తప్పేముంది ?" అన్నాడు సుందరం సగం తర్కం, సగం అనునయం మిళితం చేస్తూ.

"నాకు- ఆ సినిమా జీవితం ఇష్టంలేదు" అంది రాధ.

"ఎందుకని ?"

"అక్కడ జరిగేది మీకూ తెలుసును. అందరూ మరీ ఫ్రీగా ఉంటారు."

"అది నాగరికం మరి ! దానిలో అంత పెద్ద తప్పేమిఉంది ? వేలకి వేలు వొచ్చిపడుతుంటే- ఆ పాటి చిన్న విషయం పట్టించుకోనక్కర్లేదు !"

"ఆ విషయాలు చిన్నవై ఆగవు. చాలా దూరం వెడతాయి" అంది రాధ.

నీ కెలాగ తెలుసు ?"

"తెలుసును "

"ఏదో ! ఆ ప్రపంచం వేరు ఇవేళ పతివ్రతలుగా చెలామణీ అవుతున్న వాళ్ళందరూ పతివ్రతలేనా ? ఏదో సర్దుకుపోతేనేం !" అన్నాడు అసలు రంగులు బయటపెడుతూ, సుందరం.

"అయితే-అదన్నమాట మీ ఉద్దేశం ," అంది రాధ.

"అవును నేనలాగ కనిపిస్తాను గాని చాలా ఆధునికంగా ఆలోచిస్తాను తెలుసా? నువ్వు నాలుగు వేషాలు వేశావంటే మన సమస్యలన్నీ అలా-అలా-విడిపోతాయి. బాగా ఆలోచించు. కాదనకు "

ఆమె మాటలు అతను వినిపించుకోలేదు.

రాధ చాలా తీవ్రమైన ఆలోచనలో పడింది.

7

"ఈ కూర ఉడకలేదు" అన్నాడు సుందరం ఆ సంభాషణ జరిగాక వారం రోజుల తరవాత. ఆ వారమూ అతను రాధని మళ్ళీ సినిమా విషయంలో కదప లేదు. బహుశా ఇవేళో రేపో కదపవచ్చునని ఆమెకి అనిపించింది.

"అలాగా!" అంది రాధ.

"తినడానికి లేదు ఏం తినేది?" అన్నాడు ఎప్పుడూ ఇంతవరకూ లేని కోపం చూపుతూ సుందరం.

ఉడక్కపోయాక చేసేదేముంది? కూరడబ్బు వృధాఅవకుండా ఎలాగైనా తినెయ్యొచ్చు. లేదా అది వొదిలేసి ఊరగాయ వేసుకుని తినవొచ్చు."

సుందరం ఉడికిపోయాడు. తనకింత పరుషంగా జవాబు చెప్పడం రాధ ఎప్పుడూ చెయ్యని పని.

"నీకు-కొవ్వెక్కినట్టుంది!" అన్నాడు. ఆ మధ్య వాళ్ళ అమ్మ ఒకసారి చెప్పనే చెప్పింది "అలా విచ్చలవిడిగా వొదిలేస్తే బరితెగించి పోతార్రా ఆడవాళ్ళు! అందులోనూ ఆ పట్నవాసంలో నీలాటి ఉత్తముడుని చూస్తే ఎవరికైనా కొంత లోకువ ఉంటుందిరా!" అని, తానెలాగ సంసారాన్ని అదుపులో పెట్టుకోవాలో, బయటికివెళ్ళి ఉద్యోగం చేసి డబ్బు లెచ్చినా అదంతా పైసలతో సహా తన దగ్గరకి తెచ్చి ఇచ్చేలాగ ఎలాగ చెయ్యాలో అన్నీ చెప్పింది. ఈ మధ్య భూషణం వొచ్చి మరో వొందరూపాయిలు 'స్వీట్లు' కొనుక్కోడానికి ఇచ్చాడు. ఒక ప్రొడ్యూసరుని తీసుకొచ్చాడు "మోజు ఉన్నప్పుడే మనం ఛాబట్టాలి కాకపోతే వేలకి వేలూ ఎవరిస్తారయ్యా! ప్రతీపూటా సినీఫీల్డుకి ఇరవైమంది లడ్డూల్లాటి అమ్మాయిలు త్వమేవ శరణం అంటూ వొచ్చేస్తున్నారు ఏదో మావాడివనీ, రాధ పరాయిది కాదనీ శ్రమపడ్డం కాని నాకు మాత్రం ఒరిగే దేముంది?" అన్నాడు. "ఆలశ్యాదమృతంవిషం" అన్నాడు. సుందరాన్ని సస్పెన్స్ చంపేస్తోంది.

అవన్నీ మనస్సులోకి వొచ్చాయి సుందరానికి. అతను లోలోపల దాచుకున్నదీ, బాధాకరమైనదీ మరో రహస్యం ఉంది. ఆమెని చూస్తే, ఆమెకి దగ్గరగా వెళ్ళాలంటే అతనికి ఒక ఇన్ఫీరియారిటీ కాంప్లెక్స్. శుభ్రాతిశుభ్రమైన ఆ శరీరం, ఆలాటివే బట్టలూ వేసుకున్న రాధకి రెండడుగుల పరిధిలోకి తాను

వెడితే ఆమె నిద్రలో కూడా ముఖం చిట్లిస్తుందని అతనికి తెలుసును. రెండు మూడు సార్లు దగ్గరకి వెళ్లినప్పుడు ఆమె ముఖంలో జుగుప్స అతనిలో అప్పటికే తక్కువగా ఉన్న మగ కోరికలని చావుదెబ్బ కొట్టింది. "నువ్వంత బాధపడి నా కక్కర్లేదులే" అని తనకి తాను చెప్పుకుని ఆనందంగా ఒంటరిబ్రతుకు బ్రతకడం నేర్చుకున్నాడు సుందరం.

ఇవన్నీ అతన్ని ప్రేరేపించాయి. కంచం ఎత్తి ఆమె మీదికి విసిరేడు. బలంగా తగిలి ఆమె నుదురు చిట్లింది.

ముఖంమీద పడిన అన్నం కళ్ళుమీంచి దిగజారి ఒళ్ళో పడుతోంది.

రాధ లేచి నిలబడింది.

ఒడిలో ఉన్న అన్నం కూడా చీరమీద నించి నేలమీదికి జారుతున్నాయి.

ముఖాన ఉన్న కుంకుమ బొట్టు అన్నం తగిలి చెరిగిపోయింది. నుదుటికి ఒక పక్కకి చిట్లినచోట రక్తపు బొట్టు కొత్తగా, అజాగ్రత్తగా పెట్టుకున్న మరో ఎర్రటి బొట్టులాగ కనిపిస్తోంది.

రెండు మూడు నిమిషాలు అలాగే నిలబడి సుందరం ముఖంలోకి చూసింది. ఏదో అనబోయాడు సుందరం. కాని, రోషరంజితమైన కళ్ళు అతన్ని ఆపేశాయి.

రాధ నెమ్మదిగా బాత్‌రూముకి వెళ్లింది. సుందరం చాలాసేపు చూసి ఆఫీసుకి వెళ్లిపోయాడు. ఆమె వాలకం చూస్తే అతనికి తాను చేసినది తప్పేమోనని భయంవేసింది. ఆమెలో ఎప్పుడూ చూడని ఉద్రేకం చూడడంతో అతను చాలా తికమకపడ్డాడు. ఆమెలో అంత రోషం ఉంటుందని అతననుకోలేదు.

ఆకలిగా కూడా ఉంది సుందరానికి. అప్పటికే ఆలశ్యం అయింది. అందుకని అంతదూరము బస్‌లోనే వెళ్లేడు. టీ తాగి లంచ్‌టైమ్‌దాకా ఎలాగో పని అయిందనిపించేడు. టిఫిను మాట అలోచిస్తోంటే భూషణం వొచ్చాడు. ఇద్దరూ కలిసి కేంటీన్‌కి వెళ్లేరు. సుందరం బాగా తిన్నాడు. బిల్లు భూషణమే చెల్లించాడు.

అంతా అయాక, "రాధతో మాట్లాడావా?" అని అడిగాడు భూషణం.

"అయింది ఒకసారి కాదు "

"ఏమంటుంది ?"

"ఏముంది ? కాదంటుంది."

కొంచెం బిగ్గరగా నవ్వేడు భూషణం. "బలేవాడివయ్యా! మొగాడు చెప్పి ఆడది కాదంటే అంతేనా? అంత చాతగానివాడివా ?" అన్నాడు.

"చాతగానితనం కాదు తనూ చదువుకుంది ఒప్పుకోకపోతే ఎలాగ

చేయిస్తాము? చెయ్యాల్సిన పనికూడా అలాటిదే కదా!" అన్నాడు సుందరం. ఉదయం జరిగింది అతనితో చెప్పి సలహా తీసుకోవాలని ఉంది అతనికి కాని సిగ్గుగా కూడా ఉంది.

"ఏం, రాళ్లెత్తమన్నామా? తనకి మాత్రం సరదా ఉండదూ? నలుగురిలో నవ్వుతూ తిరుగుతూ ఆనందించమన్నాం. అంతేగదా! "

"ఏమో! రాధ కా పద్ధతులు నచ్చినట్టులేదు" అన్నాడు సుందరం నీరసంగా.

"నచ్చకపోడం నచ్చడం నీ చేతిలో ఉంటుంది—నువ్వే సరి అన్నాక ఆవిడ ఇష్టమేమిటి? వీళ్లమ్మని ఉంచుకున్నాడు వాళ్ళ నాయన. రాధకి చాలా మంది స్నేహితులు ఉండేవారు. కాదంటే నన్నడుగు. నేను చెప్తాను! అంత పెద్ద వేషాలు వేస్తోందా? ఇంట్లోకాదు. కెమెరా ముందు వెయ్యమను. నాలుగు డబ్బులైనా వొస్తాయి!"

సుందరం కళ్లముందు వొందలూ వేలూ రూపాయిలు నాట్యం చేస్తున్నాయి. రాధ దీనికి కాదనడం కళ్లముందే ఆ రూపాయిల కలలన్నీ కరిగిపోతూన్నట్టు ఉంది. సీసాలో పెట్టి మూతవేసేసినట్టు ఉంది అతని పరిస్థితి.

అతను ఆలోచనల్లోపడి మాట్లాడకపోవడం చూసి, "మరీ అంత చేతగానివాడి వైతే చెప్పు. మరో అమ్మాయిని చూస్తాను " అన్నాడు భూషణం.

వొళ్లు మండింది సుందరానికి. ఆరోజు జరిగిందంతా చెప్పేడు. "ఇంక ఏం చెయ్యమంటారు? మీరే చెప్పండి" అన్నాడు.

సంతృప్తిగా నవ్వి, "మగాడి వనిపించుకున్నావులే! అదే వరసలో ఒకవారం రొస్త నీ ప్రతాపం చూపెడితే తానూ ఎలా దారికి రాదో చూద్దాం! చూడూ! పొరపాటున కూడా మళ్లా కాళ్లబేరానికి దిగకు. వీళ్ళంతే. కాళ్ళు పట్టుకుంటే జుత్తూ జుత్తు పట్టుకుంటే కాళ్ళూను!" అన్నాడు లేచి వెడుతూ. అతని సలహా బాగుందని తోచింది సుందరానికి. సామం పద్ధతి అయింది. ఇంక దండం ఒకట్రే మిగిలింది.

ఆ ఆలోచనలతోనే ఇంటికి చేరేడు. వెళ్లేసరికి రాధ లేదు. తాళంపెట్టి ఉంది. అసహనంగా గుమ్మానికీ గేటుకీ మధ్య అటూ ఇటూ తిరుగుతూ చాలా సేపు నిరీక్షించాడు సుందరం. ఎనిమిదిన్నర అవుతోంటే రిక్షాలో వొచ్చింది రాధ.

అతన్ని చూడనట్టే ఆమె లోపలికి వెళ్ళింది.

వెనకాలే వెడుతూ, "మరీ ఆల్యశంగా వొచ్చావు ఇంత సేపూ పైన నిలబడి ఉండాలి. ఆ తిరిగేది ముందుగానే చేసి టైముకి రాగూడదా?" అన్నాడు సుందరం కోపంగా.

రాధ మాట్లాడలేదు. కుర్చీలో కూర్చుని కళ్ళు మూసుకుంది. నుదుటిమీద చిన్న డ్రెస్సింగ్ ఉంది. అంతకన్నా చిన్న డ్రెస్సింగ్ బుగ్గమీద.

"కట్టు కట్టించావా?" అన్నాడు.

రాధ తల ఊపిందనుకున్నాడు.

"ఆమాత్రం దానికే డాక్టరు కావాలా? సంసారం అన్నాక—ఏవేవో జరుగుతూ ఉంటాయి—సరేలే మంచిపని చేశావు పద వొంటచెయ్యి. చాలా ఆకలిగా ఉంది" అన్నాడు రెండో కుర్చీలో తానూ కూర్చుంటూ సుందరం.

"నాకు తలనొప్పిగా ఉంది."

"అయితే వంటచెయ్యవా?"

"చెయ్యను."

ధృఢంగా చెప్పింది రాధ.

"ఏమిటే!" అన్నాడు సుందరం లేచి నిలబడుతూ. "మొగుడికి భోజనం కూడా పెట్టలేవన్న మాట!" అని అరిచాడు.

"అరవకండి. నాకు వొంట్లో బాగాలేదు. వంట చెయ్యను. కావాలంటే వెళ్ళి హోటల్లో తినిరండి. లేకపోతే పడుకోండి." అంది రాధ.

"నీకు పిచ్చి ఎక్కింది" అన్నాడు తాగిఉన్నట్టు, సుందరం. మధ్యాహ్నం భూషణం చెప్పినవన్నీ అతనికి జ్ఞాపకం వొచ్చాయి. రెండడుగులు వేసి ఆమె దగ్గరికి వొచ్చి భుజంమీద చెయ్యివేసి, "లే" అన్నాడు.

కళ్ళు తెరిచి, "ఆ చెయ్యి తియ్యండి" అంది.

మరి కొంచెం గట్టిగా భుజం పట్టుకున్నాడు సుందరం. జరుగుతోన్న దంతా తన మగతనానికి ఛాలెంజ్‌గా ఉందతనికి.

విసురుగా లేచి నిలబడి, అతని చేతిని విదిలిస్తూ, "చెప్తే వినబడదా?" అంది.

ఈసారి ఆమెని కొట్టడానికి చెయ్యి ఎత్తేడు సుందరం. అతను మండిపో తున్నాడు. గుడ్డిగా విసిరిన చేతినించి సుళువుగా పక్కకి తప్పుకుని, "నీ చెయ్యి తగిల్తే ఈ రాత్రి కూడా ఇంట్లో ఉండనివ్వను. జాగ్రత్త," అంది రాధ కర్కశంగా.

"ఏమిటే?" అన్నాడు నిర్విణ్ణుడైపోయి సుందరం. రాధకేదో దయ్యంపట్టిం దన్న ఆలోచన వొచ్చిందతనికి.

"అవును. నీ నించి సహించాల్సినదంతా సహించాను చెమట వాసనా, కుక్క లాగ తిండీ, అంతులేని నీస్వార్థం—అన్నీని. ఇంక అయిపోయింది. గౌర

వంగా ప్రవర్తించకు. దూరంగా ఉండు. నీ చెయ్యే కాదు, నీ మాటను కూడా ఇంక సహించేది లేదు" అంది రాధ. ఆమె ముఖం ఎర్రగా ఉంది. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాశాలు తీవ్రంగా వొస్తూ ఆమె స్వరూపాన్నే మార్చేశాయి.

"జాగ్రత్త రాధా! నువ్వు చేస్తోన్నవన్నీ సహించి ఊరుకున్నాను. మరీ పేట్రేగి పోకు. తలుచుకుంటే నిన్ను వొదిలి మరోదాన్ని చేసుకుంటాను. కాని అగౌరవంగా మాట్లాడకు" అన్నాడు కుర్చీలో కూర్చుంటూ సుందరం.

"తప్పకుండా చేసుకో- కాని, నాకు బాధగా ఉంది. ఇప్పుడు గొడవచెయ్యకు" అంది రాధ. నిజంగానే, రెండు స్టిచెస్ వెయ్యడాన్న మంటలాగ ఉంది.

"నువ్వు నువ్వు అని మాట్లాడకు నా భోజనం మాట చెప్పు" అన్నాడు సుందరం. అతను బాగా తగ్గిపోయాడు.

"వెళ్లి హోటల్లో తిను."

"డబ్బు దండగ."

"నేనిస్తాన్లే" అంది రాధ. బేగ్‌లోనించి మూడురూపాయలు తీసి టేబిల్ మీద పడేసింది. గాలికి అవి కిందపడ్డాయి. సుందరం తియ్యలేదు.

"ఆమాత్రం-నా దగ్గరా ఉంది" అన్నాడు.

"సరే నన్ను విసిగించకు. వెళ్లరా" అంది రాధ.

"అక్కడ సయించదు"

"పోనీ వొండుకో"

ఎర్రగా రాధ పైపు చూశాడు సుందరం. ఆమె కళ్లు మూసుకుంది. నిమిషం అలాగే నిలబడి చూసి, వొంగి, కిందని పడ్డ నోట్లు తీసి జేబులో పెట్టుకొని అతను వొంటింటి వేపు నడిచాడు. ఆమెతో ప్రవర్తించిన తీరులో పెద్ద లోపం ఉండి ఉంటుందని అతననుకున్నాడు. ఆమెని ఓదార్చి ఉండాల్సింది కాబోలు క్షమా పణ ఆ వెంటనే వొచ్చి ఉండేది. బహుశా రాధ కరిగిపోయి ఉండేది. కాని అలాగ కాళ్లబేరానికి రావడం లోకంతెలిసిన భూషణం అంగీకరించి ఉండడు.

క్లుప్తంగా వంట ముగించి, రాధకి పెడదామని అనుకున్నాడు సుందరం. కాని ఆమెకి పెట్టకుండా చేసినదంతా తానే తిన్నాడు. దానితో అతని పగ కొంత తీరి నట్లు అయింది. అదీకాక, అతనికి చాలా ఆకలిగా కూడా వుంది. రేపటికి తనే దారిలో పడుతుందిలే అనుకున్నాడు.

అతను వెళ్లేసరికి బెడ్‌రూమ్ తలుపు వేసిఉంది. కిటికీలోనించి చూస్తే రాధ మంచంమీద పడుకుని నిద్రపోతోంది. వీధిగదిలో చాపా దిండూ విసిరినట్టు పడిఉన్నాయి. అక్కడే నిద్ర పోయాడు సుందరం.

బాగా రాత్రి అయాక రాధకి తెలివి వొచ్చింది.

ఆ రోజు జరిగినదంతా కలలాగ ఉందామెకి. నిజమని తనకి తెలుసు కనక గాని, లేకపోతే నమ్మకపోయేదే!

ఆ మధ్యాహ్నం మూడు గంటలవేళ భూషణం వొచ్చాడు- ఈసారి అతను వొంటరిగా రాలేదు. శ్రీకాంత్‌ని కూడా తీసుకొచ్చాడు. ఏదో చదువుకుంటున్న రాధ అతన్ని చూసి తలుపు తీసింది. వెనువెంటనే శ్రీకాంత్ ఉన్నాడు.

"నువ్వా బాబయ్యా? ఈ పైములో ఎందుకొచ్చావు?" అంది రాధ.

"ఏం? రాకూడదా? నీ మంచిచెడ్డలు నేను కాకపోతే ఎవరు చూస్తారు?" అన్నాడు రెండో కుర్చీ ఆ రెండో మనిషికి చూపెడుతూ. "శ్రీకాంత్ గారు నిన్ను చూడాలన్నారు. వారి మాటైనా నువ్వు వింటావని వొచ్చేము" అన్నాడు.

రాధ శ్రీకాంత్‌ని చూసింది.

హుందాగా, ఎంతో ఆకర్షణీయంగా ఉన్నాడు మనిషి. ముఖాన అందమైన చిరునవ్వు వెలిగిపోతోంది.

"నమస్తే" అన్నాడు భూషణం చెప్తోన్నా కూర్చోకుండానే.

"నమస్తే" అంది రాధ లేచి నిలబడుతూ.

"మీరు కూర్చోండి. చెప్పకుండా, మీ అనుమతి తీసుకోకుండా వొచ్చినందుకు క్షమించండి" అన్నాడు మృదువుగా. ఆ గొంతుకలో ఉన్న సౌమ్యత ఆమె లోలోపల దేనినో కదిపింది.

"ఫరవాలేదు లెండి మా బాబాయికి మర్యాద తెలీదు మీరు కూర్చోండి" అంది, తానూ కూర్చుంటూ.

శ్రీకాంత్ నెమ్మదిగా కూర్చుని, "ఆయన తరపునా, నా తరపునా క్షమాపణ చెప్పుకుంటున్నాను వెళ్లి తరవాత రమ్మంటారా?" అన్నాడు.

చాలా కాలంనించి అంత సౌమ్యంగా ఆమెతో ఎవరూ మాట్లాడక కాబోలు. రాధకి చిరునవ్వు వొచ్చింది.

"ఫరవాలేదులెండి" అంది.

"నేను వొచ్చిన పని చెప్తాను భూషణం మీకు చెప్పేవుంట. మా పిక్చర్‌కి రేపు సాయంత్రం ముహూర్తం ఇంకా పేరు పెట్టలేదు. మీరు యస్ అంటే అగ్రిమెంటు రాసుకుందాము మీరు అభ్యంతర పెట్టడానికి ఏమీలేదు. స్వీట్ కారక్టర్. హీరో చెల్లెలు మీతో పదిరోజులు పని ఉంటుంది. అంతే" అన్నాడు శ్రీకాంత్.

"నాకు- సినిమాలు నచ్చవు " అంది రాధ.

"మీరు చాలామందికి అన్యాయం చేస్తున్నారు" అన్నాడు చిరునవ్వుతో శ్రీకాంత్. ఎంత గౌరవంగా అతనా మాటలన్నా, చిన్నపిల్లలంటున్నట్టే ఉంది.

శ్రీకాంత్‌గారు మామూలు మనిషి కాదు రాధా! అసలాయన సినిమాల్లోకి దిగడం చరిత్రలో గొప్ప అధ్యాయం అని అందరూ అంటున్నారు" అన్నాడు భూషణం. చుట్ట ముట్టించబోయి అతను శ్రీకాంత్ సైగచూసి మానేశాడు.

"ఆ పొగడ్తల కేమిలెండి! నేను కొత్తవాడిని. ఉన్నదీ, లేనిదీ, అన్నీకలిపి ఈ పిక్చర్‌మీద పెట్టేను. మా ఆశలన్నీ ఈ పిక్చర్‌మీదనే ఉన్నాయి ఆ పిక్చర్‌కి ఏమైనా ఆశఉంటే అది మీ మీద ఉంది. ఆ పైన మీ ఇష్టం" అన్నాడు శ్రీకాంత్.

"నన్ను ఆలోచించనివ్వండి ఆయనతోకూడా ఒకసారి చర్చించాలి కదా!" అంది రాధ, ప్రస్తుతానికి వాయిదావేసేందుకు.

"సుందరం మాట నేను చూసుకుంటానుగా! ఆ ముఖంమీద దెబ్బ డాక్టరుకి చూపెట్టలేదా రాధా? నిన్ననగా తగిలింది!" అన్నాడు భూషణం.

"నీకు తెలుసునా ?" అంది రాధ అప్రయత్నంగా.

"తెలియకేం! ఆ రాస్కెల్ చేసినదానికి కుళ్ళిపోతూ వొచ్చి చెప్పుకుని ఏడ్చాడు అన్నీ సవ్యంగా జరిగితే ఎల్లుండి షూటింగ్ ప్రారంభిస్తారు. పద.... డాక్టరుదగ్గరకి వెళ్ళి చూపితే మంచిది " అన్నాడు భూషణం.

"నేను వెడతానులే" అంది రాధ.

"దయచేసి నా కారులో తీసికెళ్ళనివ్వండి" అన్నాడు శ్రీకాంత్.

"వొద్దండీ! అక్కరలేదు. నేను వెడతాను" అంది రాధ.

"ఏంఫరవాలేదు. బయట కారులో కూర్చుంటాను. మీరు రండి " అన్నాడు శ్రీకాంత్. అతనిలో ఆయస్కాంతత్వం ఏదో ఉంది. రాధ నిశ్శబ్దంగా తల ఊపింది.

అతనే ఆమెని డాక్టర్ దగ్గరకి తీసికెళ్ళేడు. స్టిచెస్ దగ్గర ఉండి వేయించాడు. రాధ మరీ నీరసంగా ఉంటే ఒక గంట అక్కడే రెస్ట్ తీసుకునేలాగ ఏర్పాటుచేసి వెళ్ళిపోయాడు.

"చాలా పనులు ఉన్నాయి లేకపోతే మిమ్మల్ని వొదిలి వెళ్ళేవాడానికి కాదు. రేపు ముహూర్తం. అందుకని ఉదయంవొచ్చి కలుస్తాను." అన్నాడు.

అంతా కలలాగ ఉంది రాధకి.

సినిమాలలో చేరడం అంటే ఆమెకి నిజంగానే ఉత్సాహం అంత ఏమీలేదు. కాని, శ్రీకాంత్ మాట వేరు. జీవితంలో అలాంటి మనిషిని ఆమె కలవలేదు. ఎన్నాళ్ళనించో ఆమెలో నిద్రిస్తోన్నదేదో ఆ రోజు మేలుకుంది. చేతి ఒక్క విదిలింపుతో అతను భూషణాన్ని దూరంగా పంపేశాడనేకాదు. అతని ప్రతీ మాటలోనూ ప్రతిఫలించే దర్పమూ, అణకువా ఒక్కసారే కనిపించేలాటి అతని ప్రవర్తనా ఆమెని చాలా లొంగదీసుకున్నాయి. అదీకాక కారులోగాని, హాస్పిటల్లోగాని ఆమెని అతను పొరపాటునకూడా ముట్టుకోకపోవడం రాధకి చాలా విచిత్రమైన అనుభూతిని కలుగజేసింది అతను అంత జాగ్రత్తగా, అంత దూరంగా ఉండకపోతే బాగుండేదని ఆమెకి అనిపించింది. కాని అతని స్పర్శ పూర్తిగా మేలుకొలుపుతుందనీ, ఆ తరవాత సుడిగాలికిలాగ తాను లొంగిపోతాననీ కూడా ఆమెకి తెలుసును. అందుకే పరస్పర విరుద్ధమైనా, సంతృప్తీ అసంతృప్తీకూడా ఆమెలో చోటుచేసుకున్నాయి.

రిక్షాకి డబ్బులిస్తోంటే పర్స్‌లో డబ్బు కనిపించింది. వెయ్యిరూపాయిలు ఉన్నాయి. అవి ఎవరు పెట్టారో ఆలోచించ నక్కరలేదు. కాని రాధకి అది నచ్చలేదు శ్రీకాంత్‌నించి ఆమె ఆశించినది– తాను అంగీకరించకపోయినా– స్నేహం. ఆ స్నేహం గురించి ఆమె హాస్పిటల్లో పడుకుని ఉన్నప్పుడూ చాలా ఆలోచించింది. దానికి హద్దులు లేవు. ఈ పరిసరాలనీ, తనచుట్టూ ఉన్న ఈ కొంచెంమంది కుళ్ళమనుషులనీ, ఈ సౌందర్యహీనతనీ వొదిలేసి ఎక్కడో అందమైన ప్రదేశాలలో అతనితో, హద్దులులేని స్వేచ్ఛతో విహరించాలని ఆమెకి ఉంది. అందుకే అతనిలాగ డబ్బివ్వడం ఆమెకంతగా నచ్చలేదు కాని, రెండు కారణాలు ఆమెలో కలిగిన బాదని తగ్గించాయి. ఆ డబ్బు శ్రీకాంత్ ఇవ్వడం ఒకటి. రెండోది తనకది అడ్వాన్సుగా ఇచ్చారన్న భావన.

రంగురంగుల నీటిబుడగలాటి కలలు కంటోంది రాధ ఆ రాత్రి చాలా సరకూను. తెల్లారుఝామున ఎప్పుడో నిద్రపట్టింది. ఉదయం ఏడు దాటుతోంటే సుందరం కిటికీలోంచి పిలిచి లేపేడు. నిద్రతో కళ్ళు బరువెక్కిపోయి ఉన్నాయి

"ఏమిటి?" అంది రాధ.

"చాలా టైమయింది లేచి వంటచెయ్యి" అన్నాడు సుందరం. అతనికి ఆకలిగా ఉంది. అదీకాక ఉదయం లేచినదగ్గరనించీ అతను ఆలోచనలో పడ్డాడు. రాధలో హటాత్తుగా వొచ్చిన మార్పు అతనికి డేంజర్ సిగ్నల్‌లాగ పనిచేసింది. తనకి తెలీనిది ఏదో జరుగుతోందనీ, రాధ తన చెయ్యిదాటి

పోకుండా ఉండాలంటే వెంటనే ఏదో ఒక చర్య తీసుకోవాలని సుందరానికి అనిపించింది. జరిగిందేమిటో తెలియకపోవడం అతని భయాలకి రంగులువేసి మరింతగా చేసింది.

"నాకు నిద్రగా ఉంది" అంది రాధ.

"అలా అంటే ఎలాగ? ఆఫీసుకి పోవాలి రాత్రి నేనే వొండానుగా! ఈ పూటైనా చెయ్యి" అన్నాడు సుందరం.

రాధకీ ఆకలిగానే ఉంది. రాత్రి ఏమీ తినకుండానే నిద్రపోయింది, శ్రీకాంత్‌ని తలుచుకుంటూ.

తలుపుతీసి ముఖం కడుక్కుని కాఫీచేసింది.

"నాకూ కావాలి " అన్నాడు సుందరం.

"గిన్నెలో ఉంది" అంది రాధ.

అతను వెళ్లి తెచ్చుకున్నాడు. తాగి, కాఫీని మెచ్చుకుని, "భోజనం మాట ఏమిటి?" అన్నాడు.

"హోటల్ వెళ్లి తిని కేరేజీ తెస్తేసరి" అంది రాధ.

"ఎంత అవుతుందో తెలుసునా?" అన్నాడు సుందరం.

బేగ్‌లోనించి పదిరూపాయల నోటుతీసి ఇచ్చింది రాధ.

"ఎక్కడిది నీకు?" అన్నాడు జేబులో వేసుకుంటూ, సుందరం.

"కొత్త ఉద్యోగానికి- అడ్వాన్సిచ్చారు" అంది రాధ.

"ఉద్యోగమా? ఎంత జీతం?" అన్నాడు సుందరం.

"ఏమో! అదంతా తెలీదు. బాగానే ఇస్తారు" అంది రాధ.

"అడ్వాన్సు ఎంత ఇచ్చారు?"

"వెయ్యి "

తెల్లబోయాడు సుందరం. అతనికి భూషణం చెప్పినవన్నీ జ్ఞాపకంవొచ్చాయి.

"సినిమాలా?" అన్నాడు.

"అవును."

"నేను చెప్తే కాదన్నావుగా! ఇప్పుడు నీకు నువ్వే చేరుతున్నావు ఏం?" అన్నాడు సుందరం. అతని బుర్రలో భూషణం మెదులుతున్నాడు.

"అలా అనిపించింది సరేనన్నాను" అంది రాధ. శ్రీకాంత్‌తో ఆమె సరేనని అనలేదు. కాని అలాగ అనవలసిన అవసరం లేకపోయింది.

"ఎప్పుడిదంతా? నాకు చెప్పటంలేదేం?"

"చెప్పేదేముంది? మీరు అంటూనే ఉన్నారుగా! నిన్న భూషణం వాళ్లని తీసుకొచ్చాడు. సరేనన్నాను" అంది రాధ. ఆమె 'మీరు' అని అనడం సుందరానికి చాలా సంతృప్తి కలిగించింది. నిన్నను ఆమెని పట్టిన దయ్యం వొదిలేసిందని అతననుకున్నాడు. ఆమె సినిమాల్లో చేరడం నిజానికి అతనికి సంతోషంగా ఉంది. వాళ్ల చాలా డబ్బు ఇస్తారని అతనికి తెలుసును. సుఖజీవనానికి ఈమె తన టికెట్. తన సమస్యలన్నీ త్వరగా తీరిపోతాయి.

"సర్లే. చూద్దాం అయినా, నువ్వు వంటావార్పూ మానేస్తే ఎలాగ? ఇలాగ వేస్టుచేస్తే డబ్బు ఏంమిగులుతుంది?" అన్నాడు సుందరం గంభీరంగా. ఇవేళ ఒక పార్టీ ఏభై రూపాయ లిస్తానని అతనికి ప్రామిస్‌చేశాడన్న విషయం అతనికి జ్ఞాపకంవొచ్చింది. అతని బిల్స్ జాగ్రత్తగా పట్టిఉంచేడు.

రాధ చిరునవ్వుతో "ఆ హోటల్ భోజనం నాకు పడదు" అంది.

"గుడ్. లేచి త్వరగా వంటగానీ " అన్నాడు సుందరం.

"మీరు చాలా బాగాచేస్తారని మీ అమ్మా లక్ష్మి చెప్పేరు " అంది రాధ.

"అంటే?"

"ఇటుపైన వొంటిల్లు మీదే! నా వంట ఎలాగా బాగుండడం లేదుగా! .. మీ రెలాగ చేస్తారో చూద్దాం " అంది రాధ.

కోపంగా చూశాడు సుందరం.

"అదేం వీల్లేదు అయినా, అంత మిడిసిపాటుకి ఏముంది?- ఏపాటిఇచ్చారు అడ్వాన్సు?" అన్నాడు.

"వెయ్యి రూపాయిలు "

"వెయ్యా? నిజం?"

"అవును "

"అవి ఇలా ఇయ్యి- నేను దాస్తాను."

"అక్కర్లేదు- నా బేంక్ అకౌంట్ ఉందిగా!" అంది రాధ.

"అంటే ఒక్క వేషం వొచ్చిందికదా అని ఇంక మొగుడు అక్కర్లేదన్న మాట!- ఏం?..." అన్నాడు సుందరం. తన చెయ్యిజారిపోతోన్న వేలు రూపాయలు అతన్ని పిచ్చివాడ్ని చేశాయి. నాలుగైదుసార్లు అడిగాడు. రాధ సమాధానమే ఇవ్వలేదు. ఆమెకి అత్యవసరమైన బట్టలకే అవి చాలవు. ఇతవికిస్తే రిక్షాఖర్చు కూడా మిగలదు.

ఇల్లంతా వెతికేడు సుందరం. ఆమె బేగ్‌లో కనిపించిన డబ్బు తీసు

కున్నాడు. రాధ అడ్డువొచ్చింది. ఆమెకి డబ్బు పోవడంకన్నా ఈ అవమానం భరించలేనిదిగా ఉంది. అతనికి అడ్డుపడింది. అతని చేతిలోనించి డబ్బు లాక్కుంది. ఆమె దగ్గరనించి అది తీసుకునే ప్రయత్నంలో ఆమెని నాలుగు దెబ్బలు కొట్టేడు సుందరం. ఈ పరిస్థితిలో శ్రీకాంత్ వొచ్చాడు.

అతనికి సుందరాన్ని గురించి భూషణం చెప్పేడు.

ఆమెనించి దూరంగా తోసి, "సిగ్గులేదా? ఆడదానిమీద చెయ్యి చేసుకుంటావా?" అన్నాడు.

"నువ్వెవడివి?" అన్నాడు సుందరం.

"ఆమెకి స్నేహితుణ్ని మరెప్పుడైనా ఆమెకి కష్టం కలిగిస్తే జాగ్రత్త! ఈ వూరి రౌడీల్లో రౌడీలు నాదగ్గర ఉన్నారు ఆ తరవాత మీకు వొంట్లో బాగుండదు" అన్నాడు స్వరం హెచ్చకుండానే శ్రీకాంత్.

ఆ క్షణంలో, స్వాగతంచెప్తోన అతని వక్షంమీద పడిపోదామని అనుకుంది రాధ. కాని, ఆ సాయంత్రం అతని బంగళాకు వెళ్లేదాకా అలా చెయ్యడానికి అదను దొరకలేదు. ఆ రాత్రి ఇంటికి వెళ్లాలనిపించలేదు. ఎయిర్ కండిషన్ చేసిన గదిలో చాలా హాయిగా ఉంది. అదీకాక అక్కడ సుందరం లేడు.

8

ఆ తరవాత చరిత్ర చాలా రంగులతో నడిచింది.

శ్రీకాంత్ పరో సంవత్సరం తాను తీసే ఫిలిమ్ పేరున అక్కడే ఉండిపోయాడు. రాద ఎంత అందంగా ఉన్నా, ఆమె తెరవెనకాలేగాని తెరమీద అందంతో కనిపించదని ముందరే తెలిసింది. కాని, శ్రీకాంత్ పట్టుపట్టి ఆమె చేత ఆ వేషం వేయించాడు. ఆమెకి నటన రాదనీ, ఎంత చిన్నవైనా డయలాగ్స్ చెప్పడం ఆమె శక్తికి మించిన పని అనీ త్వరలోనే తేలిపోయింది. అయినా శ్రీకాంత్ ఆమెమీద నమ్మకంతోనూ, అభిమానంతోనూ ఆమెని మార్చలేదు. రాధ తనకి తానే ఫిలిమ్నించి తప్పుకుంటానని చెప్పినా అతను వినలేదు. తనకి సర్వస్వం ఇచ్చుకుని, బదులుగా తననించి అన్నీ అడిగినవాళ్లు అనేకులు అతని జీవితంలో చాలామంది ఉన్నారు. కాని, రాధ ఎప్పుడూ అతన్ని ఏమీ అడగలేదు. అందుకే, ఆమెకి ఎంత ఇచ్చినా, అతనికి సంతృప్తి ఉండేదికాదు. పిక్చర్ రిలీజ్కి వొచ్చేలోపునే అతను ఆమెకోసం మంచి ఇల్లొకటి కొని ఇచ్చాడు. ఆమె చేక్స్ గొడవలు అన్నీ ముందే సరిచేసి ఆమె పేరన బాగా డబ్బుపెట్టేడు.

రాధ ఎప్పుడైనా, పేరుకి, ఇంటికి వెళ్లేది.

సుందరం సుందర ఆమెని చాలా అల్లరిపెడదామని అనుకున్నాడు. కాని, ఆమె అన్నిటికీ తెగించిందని త్వరగానే అతను తెలుసుకున్నాడు.

"నీకు విడాకులిచ్చేస్తాను" అన్నాడు ఒకనాడు శ్రీకాంత్ ఇంటినించి ఆమె రాగానే.

"మీలో ఇంత సంస్కారం, మంచీ ఉందనుకోలేదు. ఎక్కడ సంతకం చెయ్యాలో చెప్పండి" అంది రాధ. అతను అదిరిపోయాడు. ఆమెకి విడాకులివ్వడంద్వారా నష్టమూ కష్టమూ తనదనీ, సుఖమూ, లాభమూ ఆమెదనీ అతనికి అర్థమైంది.

"ఇంత విచ్చలవిడిగా తిరుగుతున్నావు నీమీదా, వాడిమీదా కేసుపెడతాను," అన్నాడు.

"పెట్టు సుందరం! ఆ మాత్రం పౌరుషం, మగతనం నీలో ఉంటే, కొంత సంతోషంగా ఉంటుంది నాకు" అంది రాధ.

"మళ్లీ, నువ్వు నువ్వు అంటున్నావు" అన్నాడు సుందరం.

"ఇంక అంతే సుందరం! విడాకులు తీసుకో! మరో పిల్లని మంచి కట్నంతో చేసుకో. సుఖపడు. నాకు చాలా సుఖంగా ఉంది." అంది రాధ.

రాధ కొత్త జీవితంలో నెల తిరక్కుండానే సుందరం సస్పెండ్ అయాడు. ఈ మధ్య రాధ అతనికి డబ్బేమీ ఇవ్వడంలేదు. అతనికి మాటిమాటికీ ఇంటినించి ఉత్తరాలు వస్తున్నాయి- అన్నిటిలోనూ సారాంశం ఒకటే- డబ్బు కావాలి. దానికితోడు ఆమెకీ లక్ష్మికీకూడా జబ్బుచేసింది. ఇంటిమీద కొంత చెల్లుపెట్టి కొంత దగ్గర ఉంచుకుని ఆమె వడ్డీవ్యాపారం చేసింది. అందులో ఇద్దరు ఆ వూరినించి మాయం అయిపోయారు. వాళ్ల తాకట్టుపెట్టిన నగలు గిల్టువి.

రాధ రోజుల తరబడి ఇంటికి రావడంలేదు. ఆమె ఈ మధ్య భోజనమే కాదు-గ్లాసుడు నీళ్లుకూడా ఇంట్లో తాగి చాలాకాలం అయింది. ఎప్పుడైనా వొస్తుంది. అదీ, ఎవరితోనో.

సుందరం రెండు చేతులా డబ్బుచేసుకునే ప్రయత్నానికి అదీ ఒక కారణం ఇంట్లో అన్ని వస్తువులూ అతనే కొనుక్కోవాలి. ఎలక్ట్రిసిటీ బిల్ కట్టక డిస్కనక్ట్ చేస్తే మూడునాలుగు రోజులు రాధకోసం ఎదురుచూశాడు. ఆమె బొంబాయి వెళ్లి వారం రోజులు ఉంటానని అతనితో చూచాయగా అంది. ఆ ట్రిప్ పది హేను రోజులు పట్టింది. ఆ డబ్బూ అతనే కట్టాల్సి వొచ్చింది. డబ్బు చేసుకోడం చాలా సుళువుగానూ అవసరంగానూ కనిపించింది. పదిరోజులు తిర

కుక్కుండానే ఒక బేరంలో ఏభై రూపాయలకోసం చెయ్యిచాపి అతను పట్టు బడ్డాడు. దానితో అతని బ్రతుకు మరీ కష్టం అయిపోయింది. సగం జీతం ఖర్చులు.

రాధకి అతను ఉన్నమాట చెప్పలేదు. "దొంగకేసు బనాయించేరు అన్నాడు. రాధ ఏమీ పట్టించుకోలేదు.

"కాస్త డబ్బు ఇయ్యి" అన్నాడు.

"ఉందిగా! సగం జీతం ఇస్తోనే ఉన్నారుగా!" అంది రాధ.

అమ్మ జబ్బు సంగతి చెప్పేడు.

"వెళ్లి అక్కడే ఉంటే సరి! వేలకివేలూ అక్కడే ఉన్నాయి కదా!" అంది రాధ.

ఆమె అంగీకరించేలాగ కనిపించలేదు. అతనికి నిజంగానే డబ్బు అవసరంగా ఉంది. ఈ మధ్య సిగరెట్లు కూడా ఎక్కువ తాగుతున్నాడు. అదో ఖర్చు.

"మంచికో చెడ్డకో-మనం భార్యాభర్తలం." అన్నాడు. ఆ పైన ఏదో చెప్పాలని అతననుకున్నాడు. కాని, మాటలు రాలేదు.

"అది-పేరుకి నీ దగ్గర నరకయాతన అనుభవించాను. అంచాత ఏదో కృతజ్ఞత కావాలంటే నిరాశపడాలి" అంది రాధ.

"అతను-శ్రీకాంత్ పిక్చరు పూర్తిచేశాడా?" అన్నాడు ప్లేటు మారుస్తూ సుందరం.

"చేస్తాడు" అంది రాధ పొడిగా.

ఆమె శ్రీకాంత్ ఆశించిన స్టార్ కాలేదు. ఆ పిక్చరు పదిరోజుల షూటింగ్ తరవాత ఆమె పాత్రకి మరొకరిని ఎన్నుకున్నాడు. ఆమె వెండితెరకి పనికి రాదు. అమె కంఠస్వరం కూడా రికార్డింగ్‌లో పెస్టుకి నిలబడలేదు. అప్పటికే శ్రీకాంత్ దగ్గర డబ్బు అయిపోయింది. అతనికి తిరుగు ప్రయాణం డబ్బులు మిగిలాయి. ఆమెకి మాత్రం ఇరవై వేలు చేసే నగలూ, సంవత్సరం అద్దె చెల్లించిన ఫ్లాటు మిగిలాయి. శ్రీకాంత్ విషయంలో ఆమె చాలా బాధపడింది- అమె కోరుకున్నది విచ్చలవిడి జీవితం కాదు; జీవితంలో చిన్నదో పెద్దదో అనుభవం-కొంచెమో గొప్పో ఆనందం. అది తాత్కాలికంగా శ్రీకాంత్ ఇవ్వగలిగేడు. కాని, అతని నిష్క్రమణ ఆమెకి చాలా విచారం కలిగించింది. ఆ విచారాన్నించి ఓదార్చడానికి రాజేంద్ర వొచ్చాడు. ఒకప్పుడు రాజేంద్రని శ్రీకాంతే పరిచయం చేసాడు. నలభై ఏళ్ల రాజేష్ ఆమె జీవితాన్ని మరికొంత దూరం ఆ వొంకర దారులలో తీసికెళ్లేడు.

"నేను-ఇల్లు మారుస్తున్నాను" అంది రాధ.

"ఇప్పుడు మాత్రం- ఈ ఇంట్లో ఉన్నావా?" అన్నాడు సుందరం.

"అదీ నిజమే! కాని, ఇల్లు ఒకటి కొంటున్నాను. అక్కడికే వెళ్లిపోతాను. ఇంక ఈ ఇంటికి ఎప్పుడోగాని రాను" అంది రాధ.

సుందరానికి ఆ మాటల అర్థం బోధపడేసరికి కొద్ది నిమిషాలు పట్టింది.

"మరి ఈ ఇల్లో?"

"అమ్మేద్దా మనుకుంటున్నాను" అంది రాధ. నిజానికి ఆమెకి ఆ ఉద్దేశం లేదు. కాని, అతని చూస్తోంటే అలా అనాలనిపించింది.

"నేనేం చేసేది?" అన్నాడు.

రాధ మాట్లాడలేదు

"అక్కడే-నాకు ఒక గది ఇయ్యి" అన్నాడు సుందరం.

"నీకు కూడా హాస్యం ఆడడం వొచ్చునే!" అంది రాధ. ఆమె కేవలం సెంటిమెంటుకోసం వొచ్చింది. అక్కడికి రాజేంద్ర వొస్తే త్వరగా వెళ్లిపోదామని ఉంది.

"హాస్యం ఆడేలాగ లేదు నా బ్రతుకు" అన్నాడు సుందరం. చాలా కాలం నించి కనిపించని అందం ఆమెలో అతనికి కనిపిస్తోంది. హటాత్తుగా ఆమె విషయంలో తాను పొరపాటు చేశానని అతనికి అనిపించింది. అదేమిటో అతనికి సరీగా బోధపడలేదు. కులం లేని మనిషిని ప్రశ్నలడగకుండా పెళ్లిచేసుకుని ఆమెకి ఉపకారం చేశానన్న భావం అతనిలో క్రమంగా నీరసించసాగింది. ఆమె తన చేయిదాటిపోతోంది-శాశ్వతంగా.

ఆమె వేపు చూశాడు.

డబ్బుకన్నా కూడా ఆమె ముఖ్యంగా కనిపించింది. పెళ్లయిన కొత్తలో ఆమెని చూస్తే ఎలా అనిపించేదో మళ్లీ అలా అనిపించింది. కాని, ఆమెకీ తనకీ మధ్య యోజనాల దూరం. క్షణక్షణానికీ పెరిగే దూరం.

ఏం చెయ్యాలి? ఏమనాలి?

"ఇది నీకు న్యాయంగా ఉందా?" అన్నాడు సుందరం.

పెద్ద ఉపన్యాసం ఇవ్వాలనిపించింది రాధకి. సుందరం న్యాయాన్యాయాలని గురించి మాటలాడడం మొదట ఆమెకి కోపం తెప్పించింది. తాను చేస్తోన్నది తప్పు అని తెలుసును ఆమెకి.

కాని, ఆమెలోని స్త్రీ, మనిషి ఒక్కసారి విజృంభించి పాపపుణ్యాలకి కొత్త

అర్థాలు చెప్పేరు. మంచిచెడ్డలకి కళ్లకి పైన రంగులు వేసేరు. స్త్రీగా ఆమెకీ కొన్ని సుఖాలు కావాలి. సుందరం ఆ విషయంలో ఆమెకి అన్యాయం చేశాడని ఏనాడో ఆమె తనని తాను ఒప్పించింది. మనిషిగా ఆమె కోరికలు తీర్చే శక్తి అతనిలో లేదు. రాదు కూడాను. భర్తగా అతనికి ఏ మాత్రం అధికారం ఇచ్చినా అది విజృంభించి ఆమెలోని ఆశలనీ కలలనీ తునాతునకలు చేస్తాడని ఆమెకి తెలుసుసు. స్వతహాగా అంత చెడ్డవాడు కాదు సుందరం; కాని అతను అనేక రకాల చేతకానివాడు.

మరోసారి నవ్వింది రాధ.

సుందరం ఏడవలేదు. కాని, ఏడిస్తేనే బాగుంటుందన్నట్టు పెట్టేడు ముఖం. ఎదుటివాళ్ళ బాధని తన బాధపాటే ఓర్చుకోలేని రాధకి రాజేంద్ర జ్ఞాపకం వొచ్చాడు. అతనికి చాలా దూరంగా ఉండాలని అనుకున్న రాధకి అతని బాధ భరించలేనిదై పోయి అతనిదై పోయింది.

"సరే–ఇక్కడ ఉండు ఇల్లు అమ్మనులే" అంది చివరికి.

"మరి నేను బ్రతకడం?" అన్నాడు సుందరం. ఆ మాటల్లో అధికారం, గర్వం, మోసం ఏమీలేవు. దైన్యమూ లేదు. నిస్సహాయత ఉంది. అంతే.

"మాద్దాం" అంది రాధ. ఆ క్షణంలోనే బయట కారుహారన్ వినిపించింది. ఆమె గుడ్‌బై చెప్తోన్నట్టు చెయ్యి ఊపి వెళ్లబోయింది. రెండడుగులు వేసి వెనక్కి వొచ్చి, అతనికి తాళాలగుత్తి బేగ్‌లోనించి తీసిఇస్తూ, "ఇల్లు జాగ్రత్త" అంది.

"నువ్వెక్కడ ఉంటావు?" అన్నాడు సుందరం.

"కొత్త ఇంట్లో ఇక్కడ ఉన్నవి జాగ్రత్తగా చూడు. ఆ చీరలు లక్ష్మికి ఇచ్చి " అంది రాధ.

ఈసారి ఆమె వెళ్ళిపోయింది.

తాళాలు ఆ చేతిలోనించి ఈ చేతికి మార్చుకుంటూ సుందరం చాలా సేపు అక్కడే కూర్చున్నాడు. ఆ తరవాత నెలరోజులు అతను ఎప్పుడైనా బజారుకీ, ఒకసారి ఆఫీసుకీ తప్ప వెళ్లలేదు. రెండోనెల జరుగుతూంటే అమ్మ దగ్గరనించి ఉత్తరం వొచ్చింది. ఆమెకి ఒంట్లో మరీ బాగులేదని. ఊరికి వెళ్లేడు. అక్కడే లక్ష్మికి పరిచయం అయిన నరసింహం అతన్ని కలిసి మాట్లాడేడు. నరసింహం లక్ష్మిని ప్రేమించాడుట.

"ఏం కావాలి?" అన్నాడు సుందరం. కులం, గోత్రం, వంశం మాట అతనికి జ్ఞాపకమే రాలేదు.

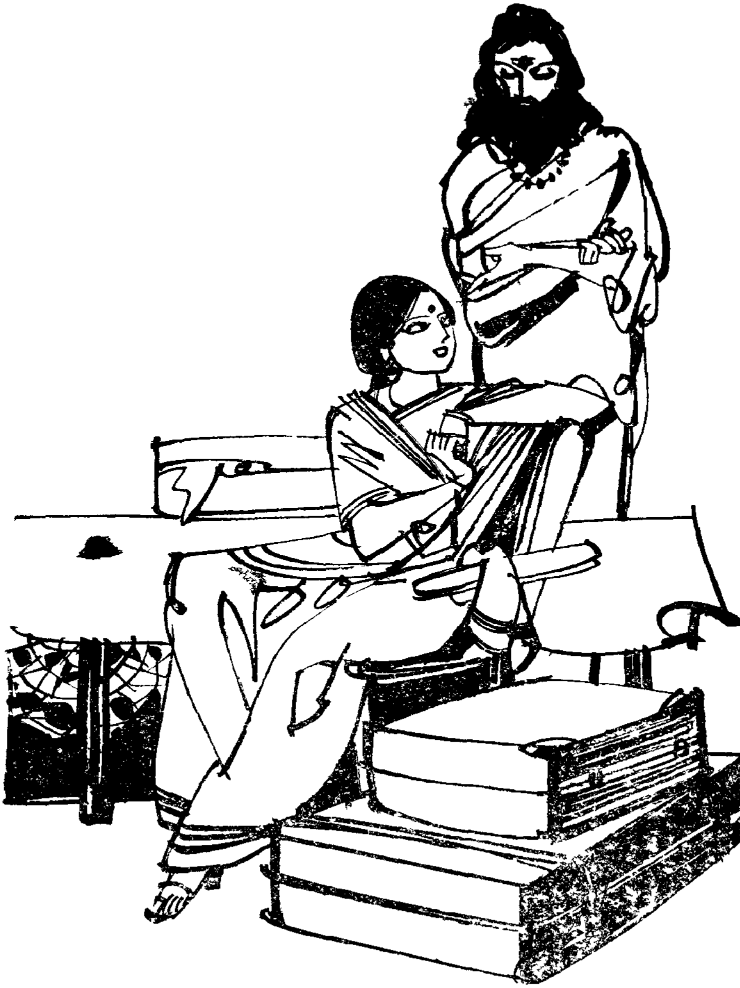

"లక్ష్మి. అంతే" అన్నాడు నరసింహం.

ఆ వారమే లక్ష్మిపెళ్ళి అయిపోయింది. ఇంటిమీద మరో వెయ్యి తెచ్చింది కాంతమ్మ. ఆ మరుసటి వారమే ఆమె గుండెపోటుతో కళ్ళు మూసింది. సుందరం తిరిగి వచ్చేశాడు.

9

ఏడెనిమిది సంవత్సరాల తరవాత ఒకరోజు ఆ ఇంటిముందు రిక్షా ఆగింది. అందులో నించి అలిసిపోయి, వాడిపోయినా అందం చెడని ఆమె దిగింది.

ఆమె_రాధ.

రిక్షా దిగి రాధ గేటు తీసింది.

గేటు తుప్పుపట్టి ఉంది. ఆమె చేతినిండా తుప్పు.

లోపలి తలుపుకి వేసిన తాళమూ అలాగే ఉంది. తాళం పెట్టి చాలాసేపు ప్రయత్నించినా రాలేదు.

రిక్షావాడు ఆమె సామాన్లు ఒకటే ఒకటే గుమ్మం దగ్గరపెట్టి, "మీరు తప్పుకోండమ్మా. నేను చూస్తాను" అన్నాడు.

మాట్లాడకుండా తప్పుకుంది రాధ.

రెండు సూట్‌కేసులు. మూడు బ్రీఫ్ కేసులు. చిన్న చిన్న సామాన్లు. అన్నీ నీట్‌గా పెట్టి ఉన్నాయి.

వాటిలో ఆమె ఆస్తి అంతా ఉంది.

బట్టలు. నగలు. ఖరీదైన డబ్బు. డిపాజిట్ కాగితాలు. అన్నీ. విలువైనవి అన్నీ ఉన్నాయి. సుఖం తప్ప. ఆనందం తప్ప. అన్నీ.

"తాళం విరగ్గొట్టాలమ్మా. తుప్పుపట్టి పోయింది" అన్న రిక్షావాడి మాటలతో ఈ ప్రపంచంలోకి వొచ్చింది.

"అలాగే చెయ్యి" అంది రాధ.

రాతితో నాలుగు దెబ్బలు కొట్టేడు అతను. తాళం విడింది. తలుపుతీసి లోపలికి వెళ్ళింది రాధ. డబ్బిచ్చి రిక్షావాడిని పంపించింది. లోపలికి అడుగుపెట్టింది.

అంతా దుమ్ము. దుర్వాసన.

త్వరత్వరగా తలుపులు తెరిచింది. చాలా కాలం తరవాత ఆ గదిలోకి వెలుతురు వొచ్చింది అని తెలుస్తోంది. గోడలన్నీ నల్లగా, బూజులుపట్టి ఉన్నాయి. నేలకూడా అసహ్యంగా ఉంది_అంతా అసౌందర్యం. శిధిలం.

జానకి త్వరగా వొస్తే బాగుండును

కుర్చీనిండా దుమ్ము. దులిపేందు కేమీలేదు. సూట్‌కేసులో నించి ఒక టవల్ తీసి దులిపింది. ఆమె బట్టలనిండా, ముఖంనిండా దుమ్ము.

ఆ కుర్చీలో చాలాసేపు కూర్చుంది.

అటు గేటుతీసిన చప్పుడు అయి జానకి వొస్తుందనుకుని తలఎత్తి చూసింది.

ఎవరో బైరాగిలాగ ఉన్నాడు. కాషాయ వస్త్రాలు. పెద్ద జుత్తు. గెడ్డాలు

"నువ్వా, రాధా!" అన్నాడు.

ఆ కంఠస్వరం గుర్తించింది రాధ.

"సుందరం " అంది ఆశ్చర్యంతో నీరసపడిపోయి.

"అవును నువ్వు ఇక్కడ ఎందుకున్నావు?" అన్నాడు.

"నా ఇల్లు కదా! వొచ్చాను " అంది రాధ. ఆ మాటల్లో బాధలేదు. దైన్యమూ లేదు. ఒక చిన్న నిజం. అంతే.

"ఇల్లేమిటి ఇలా ఉంది?" అన్నాడు సుందరం.

"లోపలికి వెలుతురు వొచ్చి చాలా కాలం అయింది" అంది రాధ.

"అంటే? నేను వెళ్లేక—ఇల్లు తెరవలేదా?" అన్నాడు సుందరం చుట్టూ చూస్తూ.

"లేదు—నువ్వు మీరు తాళాలు అక్కడ వొదిలివెళ్లేక మళ్ళా తెరిపించ లేదు "

"ఏం?"

"కోరికలేక. తీరికలేక "

సుందరం వేషంలో ఎలాగ ఉన్నా, అతని కళ్లలో ఒక కాంతి వొచ్చింది. మనిషిలో అంతకుముందులేని స్థయిర్యం ఉంది. అందుకే ఆమె అతన్ని పిలుపులో గౌరవించగలిగింది. అతనది గ్రహించినట్లేలేదు.

"మరి—ఇవేళ ఎందుకు వొచ్చావు?" అన్నాడు ఆమె కళ్లల్లోకి చూస్తూ.

"చెప్పేనుకదా! నా ఇల్లు "

వెనక్కి చూస్తే ఆ ఆధునికమైన పరిసరాలలో, ఆ విలాసాలలో, వారానికీ నెలకీ మారుతోన్న మగవాళ్ల చేతుల మధ్య గడపిన తన జీవితం ఇకవొద్దు అని అనిపించిందని ఆమెకి చెప్పాలనిపించలేదు తన కాళ్లమీద పడిన చేతులే తనని దూరంగా తోసివేసే సందర్భాలని గురించీ, అవి తనలో కలిగించిన దుమారాలనీ, క్రమక్రమంగా తనలో తనమీద తనకే కలిగిన జుగుప్సనీ గురించి అతనికి చెప్పాలనిపించలేదు రాధకి. ఎందుకంటే, అతను తనకేమీ కాదు. నిజానికి ఎవరూ తనకేమీకాదు. ఎవరికీ తానేమీ కాదు ప్రాకృతికమైన అవసరాలు తీర్చే శరీరం తప్ప. అన్ని కోరికలూ తీరేక వాటన్నిటినీ అసహ్యించుకునే క్షణాలూ, గంటలూ, రోజులూ, వారాలూ వొచ్చాయనీ ఆమె చెప్పలేదు.

"మీరు " అంది.

ఈసారి గంభీరంగా నవ్వేడు సుందరం.

"దేశమంతా తిరిగేను రాధా! నువ్వు వెళ్లిపోయాక, అమ్మ పోయాక, ఏమిటో ఇది అంతా, అనిపించింది హరిద్వార్ వెళ్లేను. బదరీ వెళ్లేను.

కాశీలో ఆరేళ్ళు ఉన్నాను చాలా నేర్చుకున్నానులే! అవకాశం వాస్తే చెప్తాను. అందరి అన్నమూ తిన్నాను. నాకు సిగ్గులేదని నీకూ తెలుసు కదా! కాని_చివరికి అక్కడా ఏమీ లేదనిపించింది. ఈ ఇల్లు_ఇది ఒకసారి చూడాలని పించింది. వొచ్చేను."

ప్రశ్నిస్తోన్నట్టు చూసింది రాధ.

"ఇంకేమీ అడగకు! ఈ తిరుగడం నాకు నేర్పిన పాఠం ఒక్కటి ఉంటే అది ఏదీ నాది కాదని కాని, చివరికి_మళ్లీ ఇలా రావాలనిపించింది. ఎందుకనీ అడుగకు. కోరికలు చచ్చేయనుకున్నాను, కాని ఈ కోరిక మిగిలిపోయింది వొచ్చేను. మధ్యన రెండు రోజులు టికెట్ లేదని జెయిల్లో కూడా పెట్టేరు. వొదిలేశారు___"

బయటనించి గాలి ఒక్కసారి వొచ్చి దుమ్ములేచి ఇద్దర్నీ చుట్టింది.

"అమ్మగారు!" అంటు వొచ్చింది జానకి. చేతిలో ప్లాస్టిక్ బకెట్టూ, చీపురూ ఇంకా ఏవేవో సామాన్లూ తెచ్చింది.

"అందరూ వొదిలినా నువ్వు వొదలలేదు జానకీ" అంది రాధ. ఆమెకి కన్నీళ్లు వొచ్చాయి.

"ఊరుకోండమ్మా! మీరు మరీని. ఈ బైరాగి ఎవరూ? వెళ్లు వెళ్లు బైటకి " అంది ఒదార్పునించి ఉగ్రతకి ఒక్కసారి వచ్చేస్తూ జానకి.

"ఆయన ఇక్కడ ఉంటారులే" అంది రాధ ఆమెని వారిస్తూ.

ఇంక ప్రశ్నించలేదు జానకి.

"బయటి కెళ్లండమ్మా ఇల్లు ఊడుస్తాను" అంది జానకి.

రాధా, సుందరం బయటికి వెళ్లి నిలబడ్డారు. ఒకప్పుడు గేటుకీ ఇంటికీమధ్య పువ్వుల మొక్కలు ఉండేవి. మల్లె పొద, గులాబీలూ_ అన్నీ ఎండిపోయాయి.

"మొక్కలు వేసుకోవాలి " అనుకుంది రాధ స్వగతంలాగ. కాని, పైకే.

"అవును. నా చేత్తో వేస్తే ఏ మొక్క అయినా ఎంతో చక్కగా పెరుగుతుంది తెలుసునా?." అన్నాడు సుందరం.

పరికించి చూసింది రాధ అతన్ని.

"కొంత కాలం ఇక్కడ ఉండాలనిపిస్తోంది ఈ ఇంటికి వెల్లలు కొట్టించాలి. అన్నట్టు కరెంటు లేదుగా! వెళ్లి డబ్బుకట్టి కనెక్షన్ తెస్తాను అన్నాడు సుందరం.

"డబ్బు తెస్తాను." అని లోపలికి వెళ్లి నాలుగువొందలు తెచ్చి ఇచ్చింది రాధ.

"ఇంత ఎందుకు !" అన్నాడు సుందరం.

"ఇంటికి ఇంకా చాలా కావాలి కదా !" అంది రాధ.

"అవును. అన్నీ నేను తెస్తాను " అని వెళ్ళిపోయాడు సుందరం. తిరిగి తిరిగి మూడుగంటలకి తిరిగివొచ్చి, "ఆరు గంటలకి కరెంటు వొస్తుంది" అన్నాడు ఆమెకి రెండు వొందలిస్తూ. "రెండులో అన్నీ అయాయి" అన్నాడు.

"పదండి. భోజనం చేద్దాం" అంది రాధ.

"ఎలాగ చేశావు ?"

"జానకి ఉందిగా ! అన్నీ తెచ్చింది."

ఇద్దరు నేలమీద కూర్చుని భోజనం చేశారు.

వంట బాగా చేశావు అన్నాడు సుందరం.

"నేను కాదు జానకి "

"అలాగా !" అన్నాడు సుందరం కొంచెం ఆగి, "మధ్యాహ్నం ఆఫీసుకి వెళ్ళేను. కావాలంటే డిమోషన్ మీద మళ్ళీ ఉద్యోగంలో చేరొచ్చు" అన్నాడు.

రాధ ఏమీ అనలేదు.

"ఏం చెయ్యమంటావు ?" అన్నాడు.

"మీ ఇష్టం" అంది రాధ.

ఫర్నిచరంతా శుభ్రంచేసింది జానకి.

చీకటి పడింది. కొవ్వొత్తులు వెలిగించి వంట చేస్తోంది జానకి.

అప్పటిదాకా నిద్రపోయాడు సుందరం.

రాధ ఆలోచిస్తూనే కూర్చుంది. నిన్న రాత్రి ఎయిర్‌కండిషన్డ్ రూమ్‌లో నిద్రపోయింది. ఈ రోజు ఫేన్ కూడా లేని ఈ గదిలో, ఎంత శుభ్రం చేసినా ఇంకా ఉండిపోయిన ఈ దుమ్ము మధ్య నిద్ర పోవాలి. ఆ ఆలోచన క్షణికంగా ఆమెకి బాధ కలిగించింది.

అవతలి గదిలో నేలమీద చాప వేసుకుని నిద్రపోతోన్న సుందరం లేచి వెళ్ళి స్నానంచేసి వొచ్చాడు. అవే బట్టలు వేసుకున్నాడు.

"లైటు రాలేదా ?" అన్నాడు.

"లేదు" అంది రాధ.

"నేనలాగ ఎలెక్ట్రిసిటీ ఆఫీసుకి వెళ్ళివొస్తాను," అని అతను వెళ్ళిపోయాడు. రాధ లేచి తానూ స్నానానికి వెళ్ళింది. బాత్‌రూమ్ కొంత శుభ్రంగా ఉంది.

ఆమె ఇవతలికి వచ్చేసరికి ఇంటినిండా నాలుగైదు కొవ్వొత్తులు వెలుగు

తున్నాయి. సాయంత్రంమంత అసహ్యంగా లేదు ఇల్లు. సుందరం ఉన్నాడు కనక అనుకున్నంత ఒంటరితనమూ లేదు.

మరో గంట పోయాక సుందరం వచ్చాడు.

ఇద్దరూ భోజనంచేశారు.

జానకి పరుపు దులిపి శుభ్రమైన దుప్పటి వేసింది.

రాధకి నిద్రవొస్తోంది. మానసికంగాకూడా ఆమె చాలా అలిసిపోయింది.

సుందరం వొచ్చి ఒక కుర్చీ తెచ్చుకుని కూర్చున్నాడు. అతని సంచీలోంచి ఒక పుస్తకం తీశాడు. "ఏమిటది ?" అంది రాధ.

"గీత. అంతా కంఠస్థం చేశాను. రోజూ మూడు గంటలు చదవడం అల వాటైపోయింది. అవతలి గదిలో చదువుతాను " అన్నాడు.

"కంఠస్థం అయిందిగా ?" అంది రాధ మంచంచివర్న కూర్చుంటూ.

"అవును ఇంకా అర్థంచేసుకోవాలి. అంతే" అని ఆగి, "మనం మళ్లీ ఇలాగ కలుసుకుంటా మనుకోలేదు. నీకు చాలా చెప్పాలి. ఈ ఏడెనిమిది ఏళ్లలో ఎన్నో జరిగాయి" అన్నాడు.

అతనివేపు పరికించి చూసింది రాధ. అప్పటి తమస్సు అతని ముఖంలో కనిపించడంలేదు. "అవును చాలా జరిగి ఉంటాయి. తప్పకుండా చెప్పండి ఇవాళే చెప్తారా ?" అంది.

"వొద్దులే. నువ్వూ అలిసిపోయావు. నిజానికి నేనూ అలిసిపోయాను ఈ సంవత్సరాలన్నీ నువ్వూ చాలా తిరిగేవు " అని, ఆగిపోయాడు సుందరం.

మోకాళ్లమీద తల ఆన్చుకుని, "అవును. చాలా తిరిగేను. అవన్నీ మీరు వినాలని ఉత్సాహపడకపోవచ్చును" అంది రాధ.

"నీకు చెప్పే ఉత్సాహం, చెప్పాలనే తహతహ ఉంటే చెప్పు. వింటాను. ఏంజరిగిందో చూచాయగా నాకూ తెలుసును ఇష్టం ఉంటే చెప్పు. లేకపోతే వొద్దు." అన్నాడు సుందరం. అతని కంఠస్వరంలోనూ పెద్ద మార్పు ఉంది. ఎంతో గంభీరంగా ఉంది, అతని కళ్లలాగే.

"మీరు అన్నీ వింటే అసహ్యించుకుంటారు నా మనస్సు తేలిక చేసు కోడానికి మీలో జుగుప్స కలిగించలేను" అంది రాధ.

దయామయుడిలాగ నవ్వాడు సుందరం.

"రాధా! ఆ సుఖాలన్నీ వొదిలి ఈ బూజుల ఇంటిలోకి వొచ్చావు. ఎలాటి కారణాలో నేను ఊహించగలను. అవి ఏవైనా, నేను ఇంత తిరిగి, చదివి

నేర్చుకోని పాఠం నువ్వు నేర్చుకుని ఆచరణలో పెట్టేవు. అదే నీ మీద నాకు గౌరవం కలుగజేసింది నేను ఆ రోజు నీకు తాళాలు ఇచ్చి వైరాగ్యంతో బయలుదేరాను. తిరిగాను. చాలా నేర్చుకున్నాను. నేలమీద చెట్లకింద నిద్రించే నేను ఈ ఇంట్లోకి వొచ్చాను. రేపు ఈ జుత్తు తగ్గించి, గెడ్డం గీయించి, ఉద్యోగంలో చేరతాను అది వెనక్కి వేసే అడుగు. అంచేత నా మీద నీకు అసహ్యం కలక్కపోతే అది నీలో శుభ్రత" అన్నాడు సుందరం.

"ఇక్కడ ఉంటారా? అదే- శాశ్వతంగా " అంది రాధ.

"ఉండాలని ఉంది. ఆ జీవితంతో అలిసిపోయాను కాని- నీ ఇష్టం. నా ప్లాన్ చెప్పేనుగా!" అన్నాడు సుందరం.

"ఉండండి. తప్పక ఉండండి " అంది రాధ.

"అలాగే. నువ్వు పడుకో ఫేన్‌లేదు. కిటికీలు తీస్తాను " అన్నాడు సుందరం. ఆమె వారించేలోగా ఆ పని చెయ్యనేచేశాడు.

"మీ రిక్కడ పడుకోండి " అంది రాధ.

"నిద్రపట్టదు. నే నవతలి గదిలో చాపమీద పడుకుంటాను నో, వాదిం, చకు" అన్నాడు.

అదే క్షణంలో దీపాలు వెలిగాయి.

"దీపాలు వొచ్చాయి. నీకు భయంలేదు నిద్రపో" అన్నాడు సుందరం.

రాధ నవ్వి, "నాకు భయంలేదులెండి " అంది. గదిలో వెలుగుతోన్న దీపం తీసేసాడు సుందరం. ఆమె అలసటతో ఒరిగిపోయింది. రెండు నిమిషాలలో ఆమె నిద్రపోయింది.

కొంచెంసేపు ఆమెని పట్టిపట్టిచూసి, ఆశీర్వదిస్తోన్నట్టు ఆమె నుదిటిమీద ఒకసారి తేలికగా చెయ్యిపెట్టి, తలుపు మెల్లిగా తీసి సుందరం అవతలి గదిలోకి వెళ్లి నిశ్శబ్దంగా చదువుకోడం ప్రారంభించాడు. గీత మొదటి అధ్యాయం: మొదటి శ్లోకంనించి బయట చిన్న చినుకులుపడడం మొదలెట్టాయి.
